

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

**Завідувачка кафедри,
д.е.н., проф.**

_____ **Світлана ХАЛАТУР**
« ____ » _____ **2022 р.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: Удосконалення управління фінансово-господарською
діяльністю підприємства

Освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувач

Олександр БАЗАВЛУЦЬКИЙ

**Науковий керівник,
д.е.н., професор**

Світлана ХАЛАТУР

Дніпро – 2022

ДНПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Обліку і фінансів

Кафедра: Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Освітньо-професійна програма: «Фінанси, банківська справа та страхування»

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Ступінь вищої освіти: Магістр

З А Т В Е Р Д Ж У Ю

Зав. кафедри _____

«_____» _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної роботи

_____ Базавлуцького Олександра Олеговича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: _____ Удосконалення управління фінансово-господарською діяльністю підприємства

Науковий керівник: _____ Халатур Світлана Миколаївна, д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «13» вересня 2022 р. № 2642

2. Термін подання здобувачем роботи: «01» грудня 2022 року.

3. Вихідні дані до роботи: річні фінансові звіти ДДС ІОБ НААН України за 2017-2021 роки, виробничо-фінансові плани, Закони України та інші нормативно-правові акти щодо регулювання діяльності підприємств, матеріали наукових видань з фінансів.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретико-методичні основи управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. 2. Аналіз управління фінансово-господарською діяльністю ДДС ІОБ НААН України. 3. Удосконалення системи управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. 4. Висновки і пропозиції.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Ключові напрями, цілі та об'єкти управління ФГДП. 2. Механізм управління ФГДП. 3. Структурна характеристика товарної продукції в 2021 році, %. 4. Структура основних засобів ДДС ІОБ НААН. 5. Динамічні зміни основних і оборотних активів ДДС ІОБ НААН в 2017-2021 рр. 6. Фондомісткість та фондovіддача за 2017-2021 рр. 7. Динаміка активів необоротних й оборотних за 2017-2021 рр. 8. Структурні зміни капіталу ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 рр. 9. Динаміка показників ліквідності ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 рр. 10. Показники фінансової стійкості ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 рр. 11. Динаміка показників рентабельності ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 рр. 12. Недоліки у системі фінансового планування ДДС ІОБ НААН. 13. Процес адміністрування фінансово-господарської діяльності підприємства. 14. Заходи покращення фінансово-господарської діяльності ДДС ІОБ НААН

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання «10» травня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретико-методичні основи управління фінансово-господарською діяльністю підприємства	11.05. 2022	виконано
2	Аналіз управління фінансово-господарською діяльністю ДДС ІОБ НААН України	20.09. 2022	виконано
3	Удосконалення системи управління фінансово-господарською діяльністю підприємства	24.10.2022	виконано
4	Висновки і пропозиції	25.11.2022	виконано
5	Оформлення роботи	01.12.2022	виконано

Здобувач _____
(підпис)

Олександр БАЗАВЛУЦЬКИЙ

Керівник роботи _____
(підпис)

Світлана ХАЛАТУР

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Сутність та роль управління фінансово-господарською діяльністю підприємства	8
1.2. Характеристика механізму управління фінансово-господарською діяльністю підприємства	17
1.3. Оцінка фінансового стану підприємства як ключовий елемент управління його фінансово-господарською діяльністю	23
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ДДС ІОБ НААН УКРАЇНИ	29
2.1. Організаційно-економічна характеристика ДДС ІОБ НААН України	29
2.2. Оцінка показників фінансово-господарської діяльності підприємства	35
2.3. Поточний аналіз управління фінансово-господарською діяльністю ДДС ІОБ НААН	49
Висновки до розділу 2	54
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	55
3.1. Напрями вдосконалення управління фінансово-господарською діяльністю підприємства	55
3.2. Побудова економетричної моделі для оцінки впливу факторів на прибуток підприємства	63
3.3. Прогнозування операційного прибутку	76
Висновки до розділу 3	80
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ	91

РЕФЕРАТ

Тема: «Удосконалення управління фінансово-господарською діяльністю підприємства»

Кваліфікаційна робота містить: 90 с., 16 рис., 16 табл., 4 додатки, 60 літературних джерел.

Об'єкт дослідження – процес управління фінансово-господарською діяльністю підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні й методичні аспекти процесу управління фінансово-господарською діяльністю підприємства.

Метою роботи є висвітлення теоретичних і методичних підходів до управління фінансово-господарською діяльністю підприємства та напрацювання практичних рекомендацій задля підвищення його ефективності.

Методи дослідження – діалектичний метод пізнання, системного аналізу, коефіцієнтного аналізу, групування та порівняння, графічний метод, методи регресійного аналізу.

У роботі досліджено сутність та роль управління господарською та фінансовою діяльністю підприємства, визначено основні складові механізму такого управління та встановлено особливе місце фінансового аналізу у процесі прийняття управлінських рішень. Надалі проаналізовані показники фінансово-господарської діяльності, що дозволило визначити недоліки у діяльності підприємства, серед яких – збиткова діяльність підприємства. Серед запропонованих заходів розглянуто можливість прогнозування розмірів прибутку з використання багатофакторної регресійної моделі.

Результати рекомендовані до впровадження Дніпропетровською дослідною станцією Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України, с. Олександрівка, Дніпровський район, Дніпропетровська область.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА,
УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ, ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ,
ПРИБУТКОВІСТЬ.

KEYWORDS

FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITIES OF THE ENTERPRISE,
FINANCIAL MANAGEMENT, FINANCIAL MECHANISM, PROFITABILITY

ВСТУП

Фінансово-господарська діяльність сучасних підприємств супроводжується нестабільним характером тенденцій та явищ, що потребує швидкого реагування та прийняття рішень на базі аналітичних підходів і цільового планування бізнесу. Прийняття дієвих управлінського рішення має базуватися на власне проаналізованій інформації з урахуванням економічності, практичності, доходності та ефективності. В контексті з'ясування фінансових можливостей розвитку необхідно оцінити бізнес в довгостроковій перспективі з урахуванням ефективності управління господарською й фінансовою діяльністю. Сьогодні проблемі комплексної оцінки ефективності управління діяльністю підприємств практично не приділяється достатньо уваги, про що свідчить незадовільний фінансовий стан багатьох підприємств. Так само недооцінюється важливість оцінки впливу зовнішнього і внутрішнього бізнес-середовища. Саме через це управління господарською й фінансовою діяльністю як одна з провідних функцій апарату управління підприємством отримує найважливіше значення в сучасних реаліях і є особливо актуальним.

Вивченню теоретичного змісту та методичних підходів щодо забезпечення управління окремими аспектами господарської, в тому числі фінансової, діяльності фірм у ринкових умовах присвячені наукові праці економістів, серед яких: В. Аранчія, І. Бланк, О. Бондаренко, В. Борзенко, О. Григораш, Г. Кісь, Л. Мартинова, С. Мушнікова, І. Осьмірко, О. Плаксюк, А. Ткаченко, М. Шашкіна та ін.

Водночас, вивчення опублікованих робіт засвідчує про недостатність висвітлення принципово важливих питань, пов'язаних із методичним забезпеченням системного управління господарською й фінансовою діяльністю підприємств з урахуванням вимог її ефективності.

Метою роботи є висвітлення теоретичних і методичних підходів до управління фінансово-господарською діяльністю підприємства та

напрацювання практичних рекомендацій задля підвищення його ефективності.

Відповідно до зазначеної мети було виконано такі завдання:

- дослідити сутність та роль управління ФГДП;
- охарактеризувати механізм управління ФГДП;
- розглянути значення оцінювання фінансового стану фірми як ключового елемента управління ФГДП;
- вивчити організаційно-економічну характеристику ДДС ІОБ НААН України;
- проаналізувати показники фінансово-господарської діяльності ДДС ІОБ НААН України;
- провести поточний аналіз управління фінансово-господарською діяльністю ДДС ІОБ НААН України;
- обґрунтувати напрями вдосконалення управління ФГДП;
- розглянути можливість побудови економетричної моделі для оцінки впливу факторів на прибуток підприємства;
- здійснити прогнозування операційного прибутку ДДС ІОБ НААН України.

Об'єктом дослідження є процес управління ФГДП.

Предметом дослідження відзначаються теоретичні й методичні аспекти процесу управління ФГДП.

У процесі розкриття теми кваліфікаційної роботи було використано діалектичний метод пізнання, що дозволило всебічно дослідити теоретико-методичні основи управління ФГДП; системного аналізу – для виокремлення основних елементів механізму управління фінансово-економічною діяльністю; коефіцієнтного аналізу, групування та порівняння – для дослідження поточного стану підприємства й визначення проблемних аспектів управління його діяльністю; методи регресійного аналізу – для прогнозування операційного прибутку підприємства. Були застосовані також

обчислювальні можливості програми MS Excel безпосередньо при побудові прогнозу операційного прибутку на майбутні періоди.

В якості інформації для проведення аналітичної частини дослідження були використані дані статистичної звітності, внутрішньої, зокрема, бухгалтерської звітності підприємства, також застосовувалися матеріали наукових статей, монографій, інтернет-джерел.

Наукова новизна роботи полягає в удосконаленні процесу адміністрування ФГДП, що має складатися з двох блоків заходів – збільшення грошових надходжень і зменшення вихідних грошових потоків.

Впровадження процесу адміністрування ФГДП у практику сільгосппідприємств за даним підходом дозволить не тільки розробити, але й проконтролювати управлінські заходи в процесі їхнього виконання та розпізнати відповідні корективи в залежності від можливостей розвитку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність та роль управління фінансово-господарською діяльністю підприємства

У сучасних реаліях для здолання кризових економічних явищ в Україні першочерговими стають питання ефективного менеджменту фінансово-господарської діяльності підприємств (ФГДП). Об'єктами такого управління постають фінанси підприємства і його діяльність фінансово-господарська [36].

Фінансово-господарською визнають діяльність, яка забезпечує підприємство фінансовими ресурсами, які необхідні йому задля досягнення цільового економічного та соціального піднесення [36].

О. В. Григораш визначає це поняття як постійний процес мобілізації різноманітних ресурсів, поєднання їх під час виробництва задля одержання певного фінансового результату [12]. Вчені О.В. Клименко та А.М. Брезіцька у своїй праці розкривають ФГДП як цілеспрямовані дії на базі рішень, які оптимізуються на підставі інтуїції чи розрахунків [20].

З'ясувавши визначення поняття ФГДП серед вчених-економістів представимо особисте визначення управління ФГДП – це ризикований процес послідовного забезпечення ефективності виробничо-комерційної діяльності завдяки раціональному розподіленню фінансових ресурсів при вирішенні завдань, які пов'язуються із досягнення запланованого рівня прибутковості та адаптації до змін бізнес-середовища.

Провідними завданнями, що вирішуються у царині фінансової діяльності, можна відзначити такі [6]:

– забезпечення всіх різновидів діяльності підприємства потрібними фінансовими ресурсами;

- визначення можливостей підприємства щодо підвищення обсягу доходів, прибутку і пошуку резервів рентабельності;
- вчасне виконання зобов'язань фінансових перед контрагентами;
- пошук фінансового забезпечення для розвитку виробничого й соціального;
- контролювання ефективного розподілу і цільового вкладення фінансових ресурсів.

Ефективна ФГДП має забезпечуватися оптимальним фінансовим механізмом. Раціональне розміщення капіталу постає центральною проблемою ефективного управління, оскільки результативність діяльності фінансово-господарської, а відтак і фінансова стійкість значно залежать від того, які кошти вкладено в основні й оборотні засоби, скільки вони знаходяться у виробництві та в обігу (грошовому та натуральному).

Менеджмент діяльності фінансово-господарської слід розглядати як професійну діяльність, спрямовану на управління функціонуванням підприємства у господарській та фінансовій сферах (рис. 1.1). Тому можливо стверджувати, що таке управління виступає ключовим елементом у системі управління сучасним підприємством [28].

Головна мета та основні завдання підприємства, що пов'язуються з управлінням діяльністю фінансово-господарською, реалізуються через виконання сукупності функцій, серед якої основними є [4]:

1. Створення стратегії фінансової для підприємства.
2. Структурна організація підприємства, яка забезпечить процес обґрунтування й реалізації рішень у всіх складових фінансової діяльності.
3. Створення результативних систем інформації, здатних надати обсяг даних, необхідних для обґрунтування управлінських альтернатив.
4. Всебічний аналіз всіх сторін фінансової діяльності.
5. Фінансове планування за найважливішими напрямками діяльності підприємства.

6. Розробка ефективної системи мотивації щодо провадження управлінського рішення у фінансовій сфері.

7. Проведення дієвого контролю за реалізацією управлінського рішення у фінансовій сфері.

Рис. 1.1. Ключові напрями, цілі та об'єкти управління ФГДП

Методи, що застосовуються при управлінні діяльністю фінансово-господарською, надають можливість провести оцінку [41]:

- ризиків і прибутковості вкладення грошових коштів у виробництво та реалізацію окремих товарів чи послуг;
- рівня рентабельності функціонування підприємства;
- продуктивності використання й швидкості обороту капіталу.

Слід підкреслити, що провідним завданням менеджменту діяльності фінансово-господарської постає обґрунтування і практичне впровадження методик і засобів досягнення цілей всього підприємства або окремих його виробничо-господарських підрозділів. Такими цілями можливо зазначити: максимізацію прибутку; досягнення запланованої норми прибутку; зростання курсу акцій тощо. У кінцевому підсумку всі цілі спрямовані на збільшення доходу акціонерів (власників) підприємства [5, 52].

Серед завдань управління діяльністю фінансово-господарською також постає питання знаходження оптимального балансу поміж короткостроковим і довгостроковим розвитком та рішеннями, які приймаються менеджментом підприємства. При керуванні фінансовою діяльністю також відшукуються компроміси для оптимального поєднання зацікавленості різноманітних груп при запровадженні інвестиційного проекту і обґрунтуванні джерел їхнього фінансового забезпечення [54].

Нарешті, головним в управлінні ФГДП є ухвалення рішення з приводу найбільш раціонального розміщення фінансових ресурсів, різних за джерелами фінансування, – зовнішніх і внутрішніх. Керування потоками фінансових ресурсів, відображених у грошовій формі, є центральним питанням менеджменту ФГДП.

Головні рішення, які приймаються у сфері управління ФГДП, стосуються інвестиційних питань і визначенню джерел їхнього фінансування.

Рішення щодо інвестицій вимагають виокремлення двох видів фінансового менеджменту: короткострокового та довгострокового [53]. Поточні інвестиційні рішення спрямовані на формування структурного будови капіталу підприємства у планованому періоді, що віддзеркалюється в його балансі. Стратегічні інвестиційні рішення спрямовані на створення умов успішного розвитку підприємства на майбутнє.

Значення політики щодо управління фінансами підприємств позначається тим, що вона пронизує усі сторони його господарської діяльності – науково-технічну, виробничу, постачання матеріалів,

просування і реалізацію товарів і послуг – і концентровано віддзеркалює вплив численних ендогенних й екзогенних факторів. У межах цілісної політики щодо фінансів, розробленої адміністрацією підприємства, встановлюються джерела ресурсів фінансових та їхнє розподілення всередині підприємства [1].

Здебільшого функціонування підприємств є нестабільним і недостатньо ефективним через динамізм, що притаманний ринковим відносинам. Основними встановленими проблемами є, зазвичай, зростання собівартості продукції. Тому, якщо заплановано збільшення прибутку, підприємству необхідно знизити витрати. Задля цього, наприклад, необхідним заходом є зростання технічного або технологічного рівня виробництва [18].

Ефективність при управлінні грошовими потоками характеризується синхронністю їхнього надходження й витрачання задля формування стійкої платоспроможності. Необхідно зосередитися на вирішенні таких завдань управління [14]:

- встановлення мінімального розміру готівки, що здатен забезпечити безперебійну поточну господарську діяльність;
- безперервний моніторинг вхідного й вихідного руху грошових коштів;
- зміна обсягів надходжень і виплат грошей задля недопущення платіжної кризи в окремі періоди часу;
- формування оптимальної системи розрахунків з контрагентами, іншими словами встановлення підходів до надання товарних кредитів та отримання відстрочок платежів [13].

Слід враховувати, що на зменшення прибутковості випуску продукції можуть вплинути певні негативні чинники: підвищення собівартості, скорочення обсягу реалізації, падіння оборотності активів, ірраціональне вкладення активів [19].

Визначальним чинником контролю прибутковості підприємства є встановлення резервів її піднесення. Серед останніх можливо встановити: збільшення прибутку, обсягу продажів, зниження собівартості тощо.

Тому, прибутковість окреслюється як провідний показник діяльності підприємства, який засвідчує ефективність його функціонування у певний проміжок часу. Задля зростання ділової активності підприємств у кризові періоди потрібно проводити комплексні дії, які мають спрямовуватися на покращення показників реалізації продукції, поліпшення конкурентоспроможності за асортиментом, цінами та якістю пропонованих продуктів [21, 51].

Для цього необхідно провести наступні заходи:

- формування гнучкого та маневреного товарного асортименту в межах виробничої або торгово-технологічної потужності підприємства;

- окреслити спеціальну цінову тактику, спрямовану на розширення обсягів продажів за прийнятною ціною.

Для кожного заходу необхідно встановити бажаний результат і запланувати розмір коштів, які необхідні задля його провадження, а також встановити реальні часові рамки для досягнення запланованих результатів [7].

В умовах невизначеності для створення умов сталого розвитку підприємства потрібно звертати особливу увагу на ефективне управління його капіталом. Останній можливо використовувати у внутрішньому обороті і поза ним, ризик існує, коли значна частина капіталу розміщена в запасах або дебіторській заборгованості [8].

Тому управління ФГДП слід представляти як основну функцію адміністрації підприємства, що отримує ключову роль у ринковій економіці. Фінансове адміністрування є центральним елементом усієї системи управління сучасним підприємством.

Отже, зростання ефективності ФГДП є на сьогодні однією з визначальних проблемних питань розвитку економіки. Задля успіху у

вирішенні різного роду соціально-економічних проблем немає іншого шляху, як різко підвищити ефективність усього суспільного виробництва.

Нові економічні умови висувають на перший план особу керівника служби фінансової підприємства, тобто фінансового менеджера. На фінансових менеджерів дедалі більше впливають зовнішні фактори бізнес-середовища, зокрема різке зростання конкуренції, значне пришвидшення науково-технічного прогресу, інфляція та коливання процентних ставок, невизначеність економічного розвитку в цілому, волатильність валютних курсів, зміни у податковому законодавстві та ін. [23]. Усі ці фактори слід враховувати при вирішенні конкретних фінансових питань.

Менеджмент ФГДП є водночас мистецтвом управління фінансами і значно пов'язується із рівнем кваліфікації фахівців, їхнього уміння знаходити й економічно обґрунтовувати альтернативні варіанти, вибирати найбільш ефективні методи й технологічні схеми фінансового забезпечення господарських операцій.

Менеджмент ФГДП не є окремою сферою управління на підприємствах. Ця система взаємопов'язана з іншими аспектами управлінської діяльності, зокрема: стратегічним менеджментом, інвестиційним менеджментом, кадровим менеджментом та іншими видами глобального управління підприємством. Менеджмент ФГДП є видом функціонального менеджменту й тісно зв'язаний із загальним й іншими функціональними видами менеджменту.

Сучасна фінансова термінологія для фінансового менеджменту на мікрорівні використовує такі поняття: фінансовий менеджмент, корпоративне управління, фінансове адміністрування, фінансовий інжиніринг. Зауважимо, що термін «менеджмент» в англійському «management» і термін «адміністрація» в латинських «administro», «administrare» в українській мові чітко виражають одне й те саме загальне поняття «управління». При цьому термін «адміністрація» більш придатний для використання в контексті управління персоналом [26].

Проте цей перелік не вичерпує всієї різноманітності понять. Наприклад, використовується термін «управління фінансовою діяльністю», який розкривається в управлінні лише одним його видом діяльності і лише одним підприємством. В економічній літературі також існують протиріччя щодо трактування понять «управління фінансами» і «фінансовий менеджмент». Деякі вітчизняні автори намагаються довести різницю між цими термінами і вважають, що фінансовий менеджмент є терміном американського походження, тому може застосовуватися лише тоді, коли стосується бізнесу, тобто управління фінансово-економічними процесами комерційної організації [59].

Відмінності понять «управління фінансами» і «фінансовий менеджмент» розкриваються через різний вплив на формування цих наук. Фінансовий менеджмент саме як система управління фінансами має потужні зарубіжні традиції. Відмінності в традиціях визначаються через історичні особливості становлення цих наук. У той час, коли у світі формувалися сучасні управлінські технології, саме тотальне одержавлення всієї вітчизняної економіки зробило непотрібним розвиток фінансового менеджменту як науки управління фінансами приватних організацій [49].

Тому доцільно зупинитися на тому, що в економічній термінології мають рівноправне та рівнозначне вживання термін «фінансовий менеджмент» і термін «управління фінансами». При цьому вживання терміну «менеджмент» свідчить лише про його іншомовне коріння, походження. Крім того, конкретні випадки вживання цього терміна мають відповідати правилам, культурі літературної української мови, місцю і часу вживання. Слід враховувати, що в мові українській, на відміну від англійської, термін «менеджмент» має універсальний характер для будь-якого виду діяльності.

Фінансовий менеджмент – комплексне інтегроване поняття, яке охоплює такі аспекти: філософія, мистецтво, наука, практика, підприємницька діяльність, організаційна форма (орган фінансового адміністрування) [53].

Фінансовий менеджмент постає наукою про управління фінансами, спрямоване на досягнення його стратегічних і короткострокових цілей [4].

Фінансовий менеджмент також розглядається як підприємницька діяльність, яка передбачає надання платних послуг з управління фінансами суб'єктам малого бізнесу, які не утримують великий штат фахівців, у тому числі фінансових аналітиків, експертів тощо [52].

Фінансове керівництво також є органом управління у організаційній структурі підприємства. Ефективне управління ФГДП формується через реалізацію певних принципів, провідними з яких є [10, 24]:

- стратегічна орієнтація;
- послідовність і плановість;
- варіативність підходів до розробки управлінських рішень;
- цільова спрямованість;
- диверсифікація капітальних вкладень підприємств;
- висока динамічність управління.

Управління ФГДП, організоване з урахуванням вищезазначених принципів, дає змогу сформувати ресурсний потенціал з високими темпами зростання виробничої діяльності підприємства, суттєво поліпшити його конкурентні позиції на ринку, забезпечити стійкий розвиток у стратегічній перспективі.

З урахуванням принципів формують мету фінансового менеджменту. Основною метою управління ФГДП постає максимізація його вартості, оскільки її досягнення свідчить про значний економічний потенціал підприємства і забезпечення добробуту його власників у довгостроковій перспективі [4, 52].

Незважаючи на активне дослідження проблеми управління цінністю зарубіжними та вітчизняними вченими, її теорія має невирішені питання, поєднанні як з концептуальними поглядами, так і з технологіями управління.

Отже, управління вартістю – це процес постійної максимізації вартості підприємства. Він має бути орієнтиром для прийняття рішень на всіх рівнях –

від стратегічного (рада директорів) до щоденного оперативного (менеджери нижчого рівня).

Підводячи підсумок, зазначимо, що для підприємства ефективно управління фінансове сприяє формуванню потенціалу ресурсного, зростанню його продуктивності, формує стійке нагромадження власного капіталу. Це дозволяє підвищити конкурентні позиції фірми на фінансовому та товарному ринках, стабілізувати економічну ситуацію, сформувавши стратегію сталого розвитку та підвищити ринкову вартість фірми в цілому.

Якнайшвидше запровадження системного підходу до практики фінансового адміністрування вітчизняних підприємств дозволить враховувати вплив нефінансових чинників на фінансові показники розвитку підприємства, більш гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища та на досягнення синергічного ефекту управлінських дій.

1.2. Характеристика механізму управління фінансово-господарською діяльністю підприємств

Фінансовий механізм функціонує на основі фінансових відносин у всіх сферах діяльності підприємства. Компоненти фінансового механізму взаємодіють і є основою фінансового механізму комерційних підприємств, некомерційних організацій та установ, механізму страхування та механізму державних фінансів.

Складові фінансового механізму різноманітні та неоднозначні у системі фінансових відносин. Різноманітні елементи фінансового механізму, що використовуються в різних видах, формах і методах організації, визначають ступінь фінансових взаємозв'язків [25].

Різноманітні складові фінансового механізму забезпечують систему фінансових ресурсів, включаючи елементи внутрішнього та зовнішнього бізнес-оточення [15].

Сукупність складових фінансового механізму, що складається з форм, принципів і методів організації відносин фінансових, є конструкцією фінансового механізму, яка може бути приведена в дію шляхом встановлення кількісних параметрів для кожного елемента (тобто встановлення ставок і норм зняття коштів, обсяг коштів та рівень витрат тощо).

Як і економічний механізм, фінансовий механізм має свою внутрішню структуру. З цієї причини рекомендується використовувати основні поняття концепції системного аналізу – підсистема, модуль, блок і елемент [47].

Підсистема (частина) фінансового механізму представляє основні рушійні сили фінансового механізму – плани фінансові, інструменти та стимули, організаційну структуру, правову основу фінансової системи, фінансовий контроль. Якщо між плануванням ресурсів фінансових і контролем існує логічний зв'язок, заснований на розробці чітких орієнтирів і високому ступені організації фінансової роботи, то фінансовий механізм проявляється в межах об'єктивних вимог.

Блоки (ланки) фінансового механізму – це сполучення взаємопов'язаних однотипних елементів, об'єднаних у напрямку спільної частини ознаки. Ці блоки включають фінансові прогнози, плани та баланси, фінансові показники, кошти фінансового забезпечення відтворення та стимулювання, а також законодавчі та нормативні акти з регулювання відносин фінансових. Компоненти блоку можуть лише ширше з'ясувати поняття фінансового механізму. Однак, коли прогнози і плани є необґрунтованими, фінансові показники будуть спотворені, що призведе до поспішних рішень і різноманітних коригувань.

Елемент фінансового механізму – найпростіша фінансово-економічна форма, яка так чи інакше розкриває інтереси учасників суспільного виробництва. Національні інтереси суспільства формують державні фінанси, які забезпечують фінансову підтримку в економіці та соціальній сфері, а інтереси економічних одиниць спрямовані на збереження фінансового успіху та економічної стабільності [42].

Фінансовий механізм характеризується динамізмом, постійним удосконаленням і тісною взаємодією з ланками економічного механізму. При взаємодії за певних умов поведінку різних складників фінансового механізму слід розглядати в поєднанні з відповідними складовими інших економічних механізмів, враховуючи інтереси суспільства, його власні можливості та окремих працівників.

Щоб краще зрозуміти сутність фінансового механізму, необхідно розглянути його структуру. У науковій літературі існує багато підходів до структури фінансового механізму.

Так, у рамках підходу, зазначеного Л. В. Мартиноюю, Е. В. Чернодубовою та О. М. Розмисловим [35], у структурі фінансового механізму виділяють функціональні зв'язки у вигляді ланок (мобілізації фінансових ресурсів, фінансування, заходи стимулювання тощо) та блоків. Блоки в структурі фінансового механізму виникають в організації та управлінні фінансами, тобто у фінансовому плануванні та прогнозуванні, в оперативному управлінні, а також у фінансовому контролі.

На думку М. С. Шашкіної [57], фінансовий механізм визначається як управління фінансами, тому структура механізму фінансового має свої особливості. Таким чином, у її роботі визначено три основні напрями управління фінансами, що розглядаються в якості елементів механізму фінансового:

- досягнення фінансових стратегічних цілей (ліквідність і платоспроможність, прибутковість тощо);
- управління фінансовими відносинами, капіталом і грошовим рухом;
- управління джерелами формування коштів (пасивами) і напрямками їхнього використання (активами).

Підходи Є. С. Лазеби [28] дозволяють візуалізувати будову фінансового механізму із урахуванням особливостей адміністрування фінансових відносин та грошових засобів суб'єкта ринку.

У науковій праці І. О. Бланка [4] за теорією систем фінансовий механізм господарської одиниці розкривається через систему управління фінансами, котра, як і інші системи, складається з двох ключових елементів: суб'єкта та об'єкта управління (рис. 1.2). Суб'єкт або керуюча підсистема впливає на об'єкт через такі управлінські функції як аналіз, планування, організація, регулювання, облік і контроль. Відповідно до цільової системи, з якою стикається господарюючий суб'єкт при управлінні об'єктом, використовуються саме ці загальні функції управління.

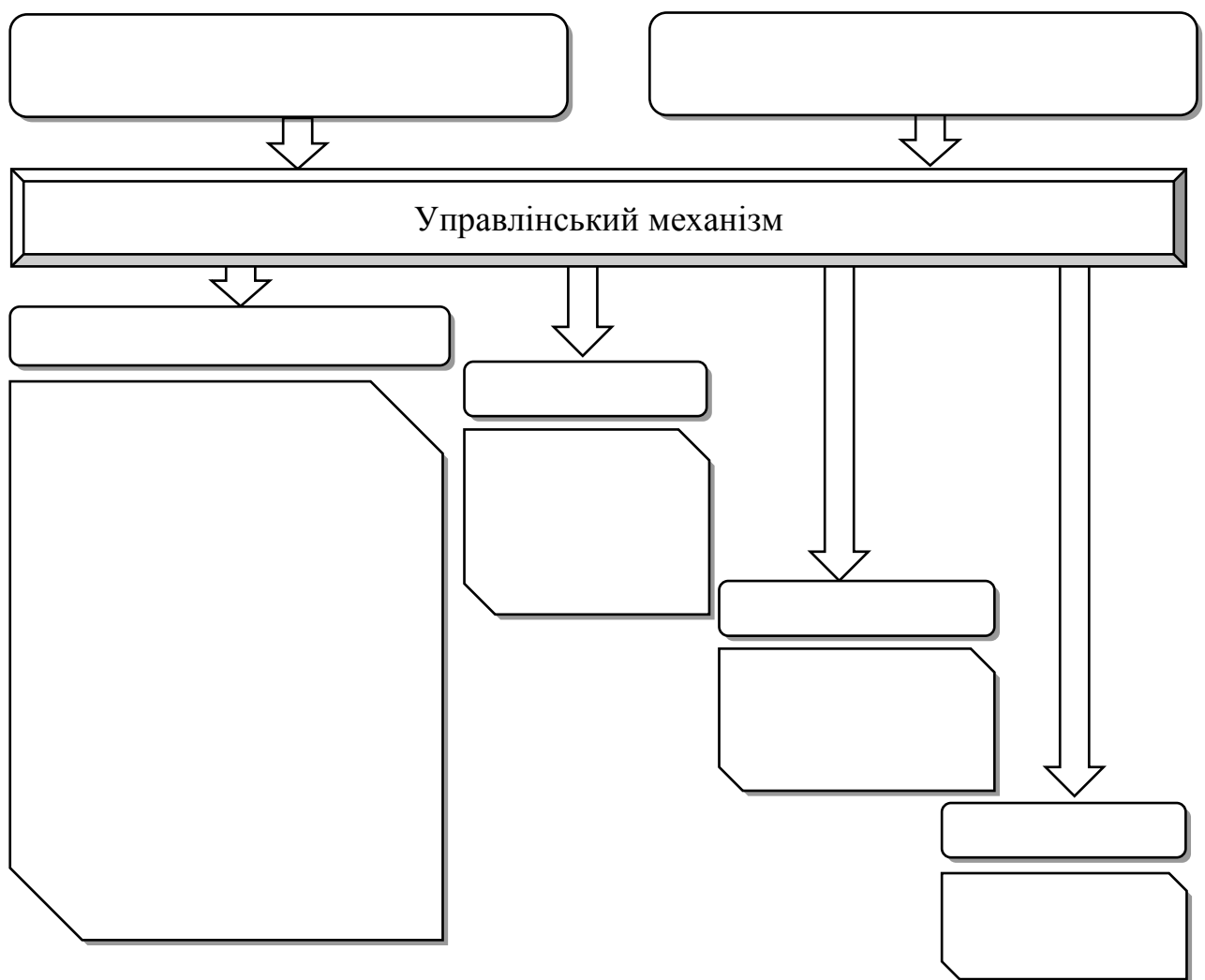

Рис.1.2. Механізм управління ФГДП

Семерей Ж. В. та Храпкіна В. В. у своїй методології управління підсистемою пропонує шість основних елементів, які включають організаційну структуру фінансового менеджменту, штат фінансової служби,

фінансові методи та інструменти, інформацію про всі фінанси та технічні засоби для якісного фінансового менеджменту [43].

Фінансові методи, прийоми та моделі є основою інструментів, що реально використовуються у фінансовому менеджменті. Усі методи та прийоми можливо представити трьома категоріями: загальноекономічними, прогнозно-аналітичними та спеціальними [2, 42].

До першої групи відносять кредити, позичкові операції, система страхування, платіжні системи та ін. Усі ці методи та їх параметри встановлюються державою централізовано в межах системи управління економічним процесом, а сфера їх застосування обмежена.

До другої групи відносять методи з короткостроковою та миттєвою реакцією, а саме фінансове та податкове планування, методи прогнозування, факторного аналізу, моделювання тощо.

До спеціальних методів, методик та моделей відносяться дивідендна політика, фінансовий лізинг, франчайзинг, ф'ючерси тощо [10].

Фінансовий інструмент – це угода між двома контрагентами, яка створює фінансові активи для одного контрагента і, відповідно, фінансові зобов'язання для іншого контрагента у формі контракту або частки власного капіталу. Фінансові інструменти розпізнають як первинні (позики, облігації, кредиторська та дебіторська заборгованості тощо) і вторинні (опціони, ф'ючерси, форвардні контракти, відсоткові ставки та валютні свопи) [55].

Об'єкт системи управління фінансового визначає основну мету взаємодії трьох елементів – фінансових відносин, ресурсів фінансових і зобов'язань.

Існує ряд підходів у працях Т. А. Гоголь, А.В. Дмитренко [11] та С.М. Давидчук [15], в яких виділено п'ять елементів у складі фінансового механізму (рисунок А.1 додатку А):

– фінансові методи – це засоби впливу на фінансові відносини й господарський процес, формування та застосування грошових коштів у фондовій формі. Фінансові методи розкриваються за двома напрямками, а

саме: як спосіб управління потоком грошовим і як ринкові ділові відносини, задіяні у стимулюванні витрат і прибутку, із суттєвою відповідальністю щодо ефективного використання грошових засобів. Вплив фінансових методів проявляється у формуванні та застосуванні фондів грошових засобів. Серед фінансових методів розпізнають планування, облік, аналіз, контроль;

- фінансові важелі – це такі засоби, які використовуються в методах управління фінансами (прибуток, дохід, амортизація, цільовий грошовий фонд, фінансові санкції, лізинг, процентні ставки за кредитами, депозити, облігації);

- правова та законодавча база – постанови, рішення, накази і т. ін.;

- нормативне забезпечення – норми амортизаційних відрахувань, нормативи і норми оборотних коштів, розмір ставок податків;

- інформаційне забезпечення – відомості, що стосуються економіки, бізнесу, фінансів (обізнаність про платоспроможність і стабільність контрагентів і конкурентів, відсоткові ставки, ціни, дивіденди, відсотки на товарних, фондових і валютних ринках тощо) та інша інформація.

Відповідно до викладеного підходу таке наповнення фінансового механізму буде вважатися базовою, але не може бути повною. Цей підхід відображає допоміжні елементи у вигляді законів, нормативних актів та форм інформаційної підтримки, але також відображає елементи всередині управління фінансовим механізмом (фінансові методи та важелі впливу). У цьому випадку під фінансовим методом розуміється спосіб, яким фінансові відносини впливають на економічні процеси, формування та застосування фондів. Вони включають фінансове планування, облік, аналіз, фінансовий контроль і регулювання [27].

Однак цей підхід не виділяє результуючих елементів фінансового механізму, на які безпосередньо впливають забезпечуючі та керуючі елементи. Результуючими елементами можуть бути фінансові відносини у формі кредитування, оподаткування, лізингу, інвестицій та фінансових показників. Елементами управління можуть бути фінансові інструменти, під

якими розуміються операції з фінансами, які одночасно збільшують фінансові активи й зобов'язання. Іншим елементом фінансового механізму представляються фінансові моделі, які впливають на результуючі показники та рухають увесь механізм [2].

Таким чином, на основі представленої структури фінансового механізму подальші дослідження будуть представлятися аналізом процесу організації й роботи фінансового механізму конкретного підприємства.

1.3. Оцінка фінансового стану підприємства як ключовий елемент управління його фінансово-господарською діяльністю

Визначальним у системі управління ФГДП в умовах ринку постає розроблення й прийняття якісних управлінських рішень задля створення передумов прибуткового функціонування й фінансової стійкості. Практичний досвід засвідчує, що можливість якісного фінансового аналізу дозволяє оцінити та спрогнозувати фінансовий стан. Тобто проведення аналізу фінансового становища створює умови для досягнення [1, 3, 21]:

- об'єктивної оцінки фінансової стійкості,
- раннього виявлення імовірного банкрутства,
- ефективного вкладення ресурсів фінансових.

Фінансовий стан – комплексне поняття, економічна сутність якого розкривається із наявності й потоку фінансових ресурсів, що відображається в балансі.

Індикатори фінансового стану дозволяють відстежити фінансові ресурси, їхнє розміщення й вкладення. Позиція підприємства у сфері фінансування багато в чому характеризує його конкурентоспроможність і можливості щодо ділового співробітництва, з'ясовує наскільки забезпечені економічні інтереси фірми та її контрагентів. Фінансове становище підприємства окреслюється при його взаємовідносинах із різноманітними

бізнес-партнерами. Від спроможності його покращення буде залежати економічна перспектива фірми.

Також безпосередньо питанням ринкового виживання підприємства вважається його фінансова стабільність, бо завжди існує можливість банкрутства як негативного результату ФГДП. З цього погляду, роль і важливість аналізу фінансового становища як самої компанії, так і її різних партнерів значно зростає. Важливо знайти причини раптових змін для розпізнавання майбутнього розвитку подій і вчасного попередження або пом'якшення негативні впливи.

Істотним проявом фінансового становища вважається платоспроможність, під якою розуміють здатність своєчасно виконувати платіжні вимоги постачальників у контексті договорів, погашення кредитів, виплат персоналу, бюджетних платежів.

В результаті проведення господарських операцій фінансовий стан може зостатися незмінним або ж погіршитися чи покращитися. Визначення меж змін обсягів окремих видів джерел капіталу для покриття капітальних вкладень в основні фонди або товарно-матеріальні цінності дозволяє сформулювати такі різновиди господарської діяльності, котрі призведуть до поліпшення рівня стійкості підприємницьких фінансів. Фінансовий стан може бути стабільним, нестабільним і критичним. Спроможність підприємства вчасно виконати платіжні зобов'язання, розширено профінансувати свою подальшу діяльність свідчить про його добрий фінансовий стан [22].

Фінансовий стан розкриває наскільки результативною є виробнича, комерційна та фінансова діяльності. Успішне втілення виробничих і фінансових планів позитивно позначається на фінансовому становищі. І навпаки, через недовиконання планів виробництва й реалізації продукції проходить збільшення її собівартості, зменшення доходу, а також розміру прибутку і, отже, погіршення стану фінансів і платоспроможності підприємства.

Стійке матеріальне становище позитивно впливає на досягнення запланованих обсягів виробництва, а відтак і на забезпечення виробничих потреб необхідними коштами. Тому фінансова діяльність у складі господарської діяльності характеризується [29]:

- забезпеченням постійного надходження і витрачання засобів;
- застосуванням розрахункової дисципліни;
- встановленням оптимального відношення поміж власними й позиковими коштами й значно ефективніше їх використання.

Основною метою ФГДП є вирішення питання про ефективне вкладення наявних ресурсів для розвитку виробництва й отримання максимуму прибутку. Як показує практичний досвід, для виживання бізнесу на ринку і запобігання банкрутству необхідно впевнено знати, як управляти своїми фінансами, якими мають бути склад і структура джерел капіталу, тобто якою часткою повинен бути власний капітал, а якою – запозичений. Необхідно відстежувати та систематично аналізувати ліквідність, платоспроможність, кредитоспроможність, ділову активність підприємства й ін. [31].

Результати комплексного аналізування фінансового становища мають у режимі реального часу надати можливість приймати рішення про усунення негативного впливу екзогенних й ендогенних чинників. За допомогою системного фінансово-економічного аналізу розпочинають розробку ефективної системи планів і прогнозів, оцінку фінансового становища та інвестиційної привабливості бізнесу, що є основою антикризового менеджменту [40]. Тому керівники підприємств мають запровадити систему комплексного аналізу фінансової ситуації як найважливішого антикризового заходу, відстежувати індикатори та виявляти тенденції, розробляти єдиний прогноз. Аналіз економічної ситуації дозволяє визначити позицію кожної аналізованої компанії на ринку та оцінити поточну економічну ситуацію ззовні підприємства.

Змістом і головною метою аналізу є оцінка показників фінансового становища й виявлення можливостей підвищення ефективної роботи підприємства шляхом проведення оптимальної фінансової політики.

Аналізування фінансового становища передбачає такі цілі:

- встановлення фінансового становища;
- визначення змін фінансового становища в просторових і часових рамках;
- визначення найважливіших чинників, здатних завдати змін фінансовому стану;
- представлення прогнозу визначальних тенденцій економічної ситуації.

Таким чином, центральним завданням при аналізуванні фінансового стану стає завчасне розпізнавання й подолання небезпек фінансової діяльності, а також пошук можливостей поліпшення фінансового становища фірми та її платоспроможності. Вірогідними діями при цьому є:

- 1) на підставі дослідження причинно-наслідкових зв'язків серед різноманітних показників виробничої та фінансової діяльності оцінити виконання плану, а також надходження фінансових засобів та їх витрачання з точки зору піднесення фінансового становища фірми;
- 2) прогнозувати потенційні економічні результати, економічну ефективність на базі дійних умов господарської діяльності й наявних видів ресурсів, подальша розробка моделей фінансового стану з різними варіантами використання ресурсів;
- 3) розробити дієві заходи, покликані мотивувати ефективніше використовування фінансових засобів і поліпшення фінансового стану фірми.

Основою комплексного аналізу стає аналізування фінансової звітності фірми. Суть цього аналізу полягає у пошуку фінансових джерел для розвитку бізнесу, у окреслювання напрямів більш ефективних вкладень фінансових засобів. Успішність такий дій залежить від повноти, регулярності та ретельності звітності [39].

Результатами оцінки фінансової звітності можливо користуватися задля розпізнавання проблемних моментів в управлінні ФГДП, вибору напрямів капітальних вкладень, оцінювання ефективності адміністрування фірмою, а також задля прогнозу тенденцій найважливіших показників і в цілому фінансової діяльності. Саме аналізування фінансового становища є основою, на якій базується окреслювання фінансової політики фірми,

Аналіз фінансової ситуації є одним із найефективніших способів оцінки поточної ситуації, який дозволяє виявити найскладніші проблеми керування ресурсами фірми і таким чином мінімізувати зусилля для організаційного поєднання цілей, наявних ресурсів з відповідними потребами й можливостями ринкової кон'юнктури. Це вимагає постійного інформування бізнесу щодо відповідних питань, що є результатом відбору, аналізу та інтерпретації даних фінансової звітності. Таким чином, найважливішими завдання при комплексному аналізі ФГДП слід встановити наступні [39]:

- оцінювання у динаміці структури та обсягу активів, їхнього стану й руху;
- оцінювання у динаміці структури та величини джерел власного й запозиченого капіталу, їхнього стану й змін;
- оцінювання рівня платоспроможності та ліквідності балансу;
- аналізування різноманітних показників-індикаторів фінансової стійкості, оцінювання їхнього рівня у динаміці;
- оцінювання ділових параметрів ефективного вкладання коштів і ресурсів фірми.

Отож, провідною метою ФГДП повстає головне стратегічне завдання – збільшення активів. Щоб досягти цього, підприємство повинно постійно забезпечувати платоспроможність і фінансову стабільність, а також оптимальну структуру активів і пасивів.

1. За результатами систематизації поглядів вчених-економістів представлено особисте визначення управління ФГДП – це ризикований процес послідовного забезпечення виробничо-комерційної ефективності завдяки раціональному розподіленню фінансових ресурсів при вирішенні завдань, які пов'язуються із досягнення запланованого рівня прибутковості та адаптації до змін бізнес-середовища.

2. Сучасний менеджмент ФГДП характеризується високим динамізмом власних підходів і методів, що визначається швидкими змінами зовнішніх і внутрішніх умов діяльності підприємства. Управлінські рішення, які ще напередодні визначали фінансовий успіх, сьогодні можуть призвести до протилежного результату. З огляду на це менеджмент ФГДП на сучасному етапі потребує своєчасного коригування його ідеології та стратегії, безупинного пошуку нових методологічних прийомів обґрунтування управлінських рішень, оновлення фінансових інструментів їх реалізації.

3. Ефективне управління фінансове сприяє формуванню потенціалу ресурсного, зростанню його продуктивності, формує стійке нагромадження власного капіталу. Це дозволяє підвищити конкурентні позиції фірми на фінансовому та товарному ринках, стабілізувати економічну ситуацію, сформуванню стратегію сталого розвитку та підвищити ринкову вартість фірми в цілому.

4. Аналіз фінансової ситуації є одним із найефективніших способів оцінки поточної ситуації, який дозволяє виявити найскладніші проблеми керування ресурсами підприємства і таким чином мінімізувати зусилля для організаційного поєднання цілей, наявних ресурсів з відповідними потребами й можливостями ринкової кон'юнктури. Це вимагає постійного інформування бізнесу щодо відповідних питань, що є результатом відбору, аналізу та інтерпретації даних фінансової звітності.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ДДС ІОБ НААН УКРАЇНИ

2.1. Організаційно-економічна характеристика ДДС ІОБ НААН України

Об'єктом дослідження, що проводиться у кваліфікаційній роботі, було обрано Дніпропетровську дослідну станцію Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України (надалі – ДДС ІОБ НААН України). Дане підприємство розташоване у с. Олександрівка, Дніпровського району, Дніпропетровської обл.. Серед видів основної діяльності для підприємства постає вирощування зернових (окрім рису) та олійних культур, допоміжними видами є діяльність з селекції високоякісних гібридних сортів баштанних рослин та овочевого насіння.

Господарська діяльність ДДС ІОБ НААН забезпечується через поєднання земельних ресурсів, засобів, предметів праці, а також трудових ресурсів. Водночас умови виробництва для сільгосппідприємства визначаються його розмірами, організаційною й галузевою структурами, спеціалізацією інтенсивністю самого виробництва.

ДДС ІОБ НААН сформувала у своєму розпорядженні необхідні основні засоби (ангари, автогаражі для сільгосптехніки, складські приміщення для складування продукції тощо) та оборотні кошти.

Безумовно, що розміри земельної ділянки є визначальним ресурсним складником сільськогосподарського виробництва, бо саме завдяки раціональному використанню земельних угідь, підвищенню їхнього рівня родючості вдається розвиватися та нарощувати виробництво не тільки самому підприємству, але й виробникам у споріднених галузях економіки.

Склад земельних масивів, їх структурний розподіл у ДДС ІОБ НААН розкрито в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Динамічні зміни у складі та структурі земельних масивів ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 рр.

Показник	Площа с.-г. угідь, га	Площа ріллі, га	Рівень розораності земель, %	Приходиться на 1 робітника, га	
				с.-г. угідь	ріллі
2017 рік	354	337	95,2	12,21	11,62
2018 рік	354	337	95,2	12,21	11,62
2019 рік	350	334	95,4	12,07	11,52
2020 рік	350	334	95,4	12,07	11,52
2021 рік	350	334	95,4	12,07	11,52
Зміна 2021 рік до 2017 року, %	98,9	99,1	100,2	98,8	99,1

При аналізі даних таблиці 2.1 з'ясовано, що загальна площа земельного масиву ДДС ІОБ НААН протягом 5 років зменшувалася. У 2021 році порівнюючи з 2017 роком її розмір зменшився на 1,1%. Відповідно зазнала зменшення і площа ріллі на 0,9%. Це пояснюється зниженням обсягів орендованої землі станом на кінець 2021 року. Але рівень розораності земель дещо підвищився за аналізований період, хоча це досить невелика зміна – 0,2%. Відповідно сільгоспугіддя, які приходяться на 1 працівника у 2021 році менше, порівняно з 2017 роком на 1,2%, а аналогічне зменшення щодо ріллі – на 0,9%.

Наступним кроком, на підставі показників таблиці Б.1 у додатку Б, проведемо аналіз валової продукції ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 роки. Розгляд даних цієї таблиці дозволив з'ясувати, що у підприємства загальний обсяг валової продукції у 2021 році становить 6184 тис. грн., у 2020 році становить 5361 тис. грн., у 2019 р. становить 3068 тис. грн., у 2018 р. – 3455 тис. грн., у 2017 р. 2548 тис. грн. Тому, обсяг валової продукції збільшився у 2021 році порівнюючи із 2017 роком на 143%, або майже у 2,5 рази. Виручка

від реалізації загалом зберігала тенденцію збільшення, окрім 2019 року, коли відбулося її незначне зниження від попереднього 2018 року. На це вплинуло, насамперед, підвищення ціни на продукцію рослинництва.

Якщо проаналізувати структуру надходження виручки за роками, то найбільшу частку в її структурі в 2017-2021 роках становлять пшениця (від 77,39% до 46,77%) і соняшник (від 4,32% до 42,87%). Невисоким рівнем товарності характеризуються овочі – від 0,27% у 2017 році до 0,15% у 2021 році. В останні роки підприємство серед інших рослин висіває озимий ріпак (3,65% в 2017 році та 4,41% в 2021 році). Структура валової продукції представлена на рисунку 2.1.

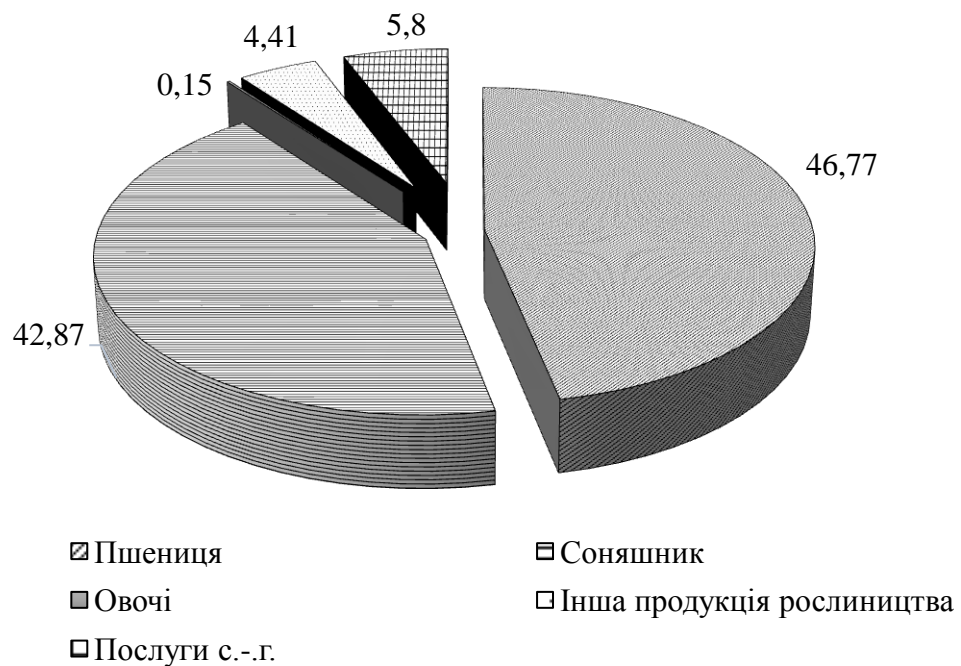

Рис. 2.1. Структурна характеристика товарної продукції в 2021 році, %

В загальному обсязі товарної продукції на рослинництво припадає у 2021 році 94,19%, що більше, аніж у 2017 році на 8,55%. В свою чергу, на послуги сільськогосподарські у 2021 році припадає 5,81% від виручки, що менше від 2017 року, відповідно, на 8,55%.

Основні фонди підприємства мають сталу структуру протягом періоду 2017-2021 роки (рис. 2.2).

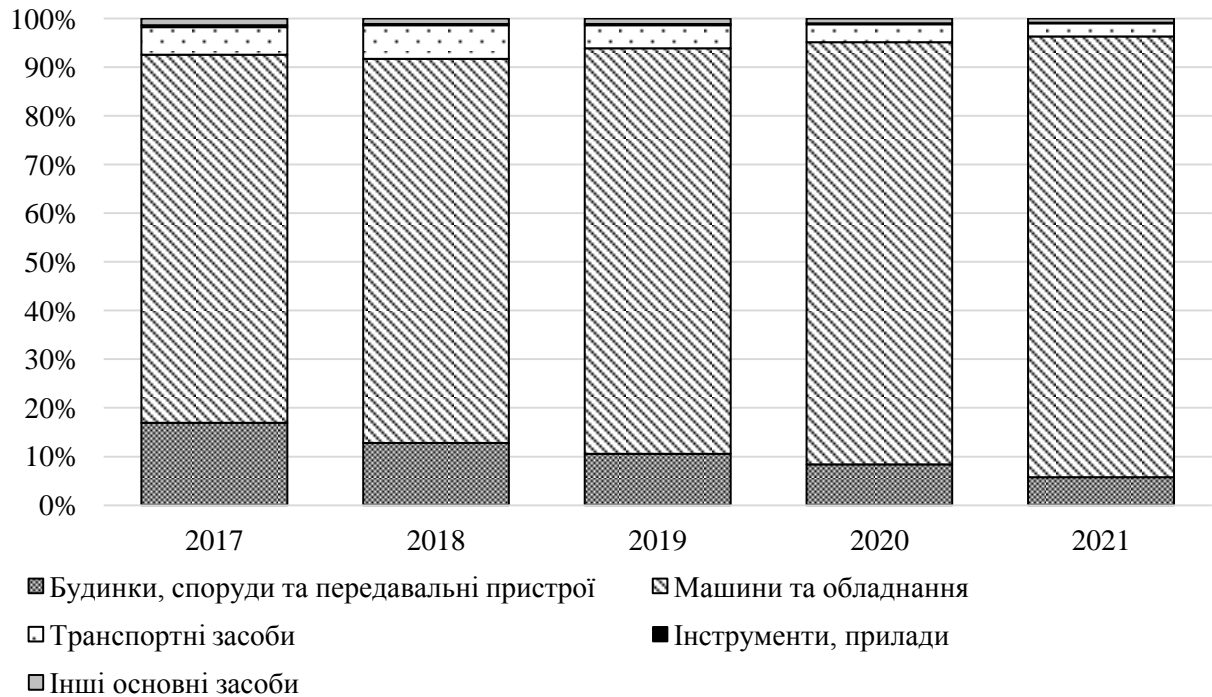

Рис. 2.2. Структура основних засобів ДДС ІОБ НААН

Значну питому вагу в основних фондах господарства становлять машини та обладнання (від 76,02% у 2017 році до 82,31% у 2021 році), трохи менше становить питома вага будинків та споруд (від 15,96% у 2017 році до 11,24% у 2021 році), частка транспортних засобів також зменшується – від 7,12% у 2017 році до 5,67% у 2022 році. Всі інші основні фонди мають питому вагу менше 1%.

У таблиці В.1 додатку В представлені динамічні зміни основних і оборотних засобів та ефективності їхнього використання ДДС ІОБ НААН. Аналіз даних цієї таблиці показав, що темп росту середньої за рік вартості основних фондів за аналізований період становив 107,8% і середньої за рік суми оборотних коштів, відповідно, 104,23% (рис. 2.3). Ці зміни можливо пояснити тим, що підприємство модернізує й оновлює власний парк сільгосптехніки та агрегатів. Як наслідок, в 2021 році порівняно з 2017 роком

темп росту показників фондозабезпеченості становив 132,69% та фондоозброєності праці – на 101,99%.

Рис. 2.3. Динамічні зміни основних і оборотних активів ДДС ІОБ НААН в 2017-2021 рр.

На визначене збільшення показників фондозабезпеченості та фондоозброєності головним чином вплинуло зростання вартісного виразу основних фондів. Також значним є темп росту фондівдачі – 159,37% за п'ять років, що досліджуються. Темпи приросту фондівдачі значно вищі від темпів приросту двох попередніх показників. Це пояснюється зростанням доходу від продажу продукції більш значними темпами, а відтак вкладення в техніку себе майже окупили. Однак показник фондомісткості зменшився за вказаний період на 31,54%. Відносний показник вартості оборотних фондів за період 2017-2021 роки зріс на 10,81%, хоча як видно з рис. 2.3 відзначається суттєве коливання вартісного виразу оборотних коштів у 2018-2019 рр..

На рис. 2.4. покажемо графічно динаміку показників фондомісткості та фондівдачі за 2017-2021 роках.

Визначальним елементом продуктивних сил для аграрного підприємства є також трудові ресурси. Завдяки їх раціональному

використанню можливо задіяти внутрішні резерви піднесення виробництва продукції сільським господарством.

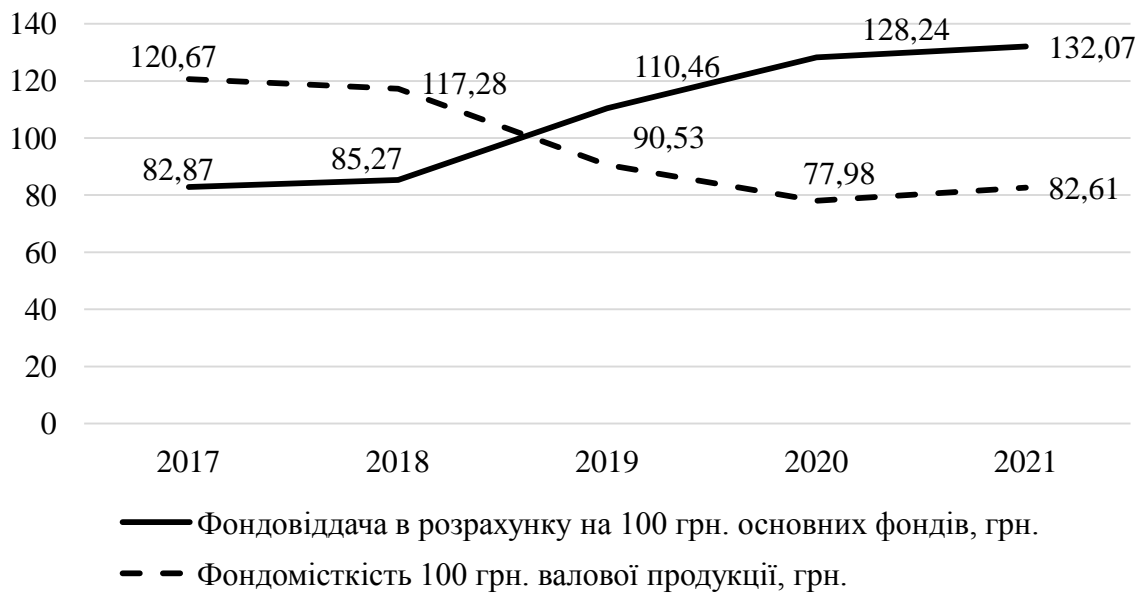

Рис. 2.4. Фондомісткість та фондівіддача за 2017-2021 рр.

Чисельність робітників у період 2017-2021 роки на ДДС ІОБ НААН становила в середньому на кожен рік 29 осіб і не мала суттєвих змін. Отже, збільшення показника валової продукції на 1 працівника на 23,8% за п'ять років відбулося суто за рахунок піднесення обсягів виробництва. Така тенденція є гарною, але для визначення кінцевих фінансових результатів важливим постає також вивчення рівня валових витрат підприємства.

Саме різниця валових доходів й витрат виявляється для ДДС ІОБ НААН за 2019-2021 роки від'ємною величиною, тобто підприємство отримує збитки. У таблиці В.1 додатку В наведено показник рентабельності за 2017-2021 роки, який у 2019-2021 роки можна визначити як коефіцієнт збитковості через отримання ДДС ІОБ НААН збитків. Найгіршим цей показник був у 2020 році (-2,39%), а у 2021 році він трохи покращився (-2,08%), але підприємство все одно знаходиться ще у зоні збитковості. Причиною такої ситуації стало те, погодні умови не давали можливості отримати високі врожаї. Тому темпи підвищення доходів з реалізації продукції були заниженими, що може вказувати на накопичення кризових тенденцій у ФГДП.

2.2. Оцінка показників фінансово-господарської діяльності підприємства

Управління ФГДП будь-якого підприємства розпочинається безпосередньо із ретроспективного аналізу показників ФГДП задля встановлення тенденцій розвитку. Інформацією для такого аналізу є дані з фінансової звітності.

Фінансове становище ДДС ІОБ НААН істотним чином залежить від наявності капіталу, його структури та ефективності розподілу в активах. Оскільки під час ФГДП розмір і структура активів, а також джерел їхнього формування трансформується, то задля формування уяви щодо якості таких трансформацій в часі потрібно зробити вертикальний й горизонтальний аналіз лівої та правої частин балансу.

Майно підприємства – це фонди, які сформовані під його контролем внаслідок минулих подій, вкладання яких, має призвести до отримання фінансової вигоди у перспективі. Оцінювання стану майна дає можливість з'ясувати абсолютні й відносні зміни у статтях балансу за період дослідження, відслідкувати тенденції їхнього змінення та розпізнати структуру фінансових ресурсів. Охарактеризуємо склад та структуру майна в таблиці 2.2.

Спостерігаючи за наведеними даними можемо відзначити, що вартість майна зменшилася на кінець 2021 року на 15,4% порівняно із 2017 роком, що сталося через зменшення необоротних активів на 31,1%, та при цьому оборотні активи збільшилися на 23,6% протягом аналізованих років. Перевищення темпів приросту оборотних активів над необоротними, вказує на піднесення долі оборотних активів у структурі майна. Це може віддзеркалювати зростання мобільності активів та пришвидшення оборотності засобів. Загалом протягом періоду 2017-2021 роки відбувалося поступове зниження обсягів необоротних активів за всіма рядками балансу,

хоча, єдине, основні засоби все ж таки мали приріст 2,7%, що вказує на піднесення виробничого потенціалу ДДС ІОБ НААН.

Таблиця 2.2

Горизонтальний аналіз майна ДДС ІОБ НААН, тис. грн.

Показник	Роки					Відхилення 2021 до 2017	
	2017	2018	2019	2020	2021	+/-	%
	Активи необоротні, в т.ч.:	6699,7	5991,1	5533,1	4928,8	4614,1	-2085,6
нематеріальні активи	518,4	3,9	11,4	3,3	1,3	-517,1	0,3
незавершені інвестиції капітальні	22,9	23,1	22,9	17,1	12,5	-10,4	54,6
основні засоби	4348,7	4275,9	3689,1	3174,2	4467,9	119,2	102,7
довгострокова заборгованість дебіторська	705,7	328,4	405,7	324,4	56,5	-649,2	8,0
інші активи необоротні	1104,0	1359,8	1404,0	1409,8	75,9	-1028,1	6,9
Оборотні активи, в т.ч.:	2699,7	3381,5	2927,7	3492	3338,1	638,4	123,6
запаси	1214,5	1512,7	1382,5	1612,7	1502,5	288	123,7
дебіторська заборгованість	978,3	1058,9	1038,3	1118,9	1636,5	658,2	167,3
гроші та їх еквіваленти	239,3	382,5	239,3	432,5	72,3	-167	30,2
інші активи оборотні	267,6	427,4	267,6	327,9	126,8	-140,8	47,4
Усього майна (валюта балансу)	9399,4	9372,6	8460,8	8420,8	7952,2	-1447,2	84,6

Подальше поглиблення аналізу необоротних активів з'ясує, що найбільша їхня вартість була в 2017 році і складала 6699,7 тис. грн., але вже у 2018 році показник зменшився на 708,6 тис. грн. за рахунок зниження майже всіх статей балансу зазначеної підгрупи активів, а саме: зменшилися основні засоби на 72,8 тис. грн., довгострокова заборгованість дебіторська на 377,3 тис. грн. та нематеріальні активи на 514,5 тис. грн.. Зазначені статті мали тенденцію зниження і в подальшому, протягом всього періоду 2017-2021

років, окрім незначного зростання розмірів основних засобів в останньому 2021 році.

Згідно з аналізом оборотних активів окреслюється тенденція щодо їхнього зростання впродовж 2017-2021 років, а саме: вже у 2018 році відбулося значне підвищення запасів на 298,2 тис. грн., дебіторської заборгованості на 80,6 тис. грн., розміру грошових коштів на 143,2 тис. грн. й інших оборотних активів на 159,8 тис. грн. Проте таке зростання у подальші роки аналізованого періоду зберігалось лише для обсягів запасів і дебіторської заборгованості. Саме ці статті зросли найбільше за підсумками всього періоду у 2021 році: запаси – на 23,7%, а дебіторська заборгованість – на 67,3%. Зростання цих двох статей може бути, з одного боку, позитивним для підприємства та через збільшення запасів і дебіторської заборгованості може вказувати на поживлення виробництва й продажів, а, з іншого, спричиняти іммобілізацію оборотних активів і вказувати вже на зниження оборотності останніх.

Вертикальний аналіз активів необоротних і оборотних дає можливість визначити структуру основних компонентів активів (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Вертикальний аналіз майна ДДС ІОБ НААН, %

Показник	Роки					Зміна 2021 до 2017
	2017	2018	2019	2020	2021	
Активи необоротні, в т.ч.:	71,3	63,9	65,4	58,5	58,0	-13,3
нематеріальні активи	5,5	0,0	0,1	0,0	0,0	-5,5
незавершені інвестиції капітальні	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	-0,1
основні засоби	46,3	45,6	43,6	37,7	56,2	9,9
довгострокова заборгованість дебіторська	7,5	3,5	4,8	3,9	0,7	-6,8
інші активи необоротні	11,7	14,5	16,6	16,7	1,0	-10,8
Активи оборотні, в т.ч. :	28,7	36,1	34,6	41,5	42,0	13,3
запаси	12,9	16,1	16,3	19,2	18,9	6,0
дебіторська заборгованість	10,4	11,3	12,3	13,3	20,6	10,2
гроші й їхні еквіваленти	2,5	4,1	2,8	5,1	0,9	-1,6

інші активи оборотні	2,8	4,6	3,2	3,9	1,6	-1,3
Усього майна (валюта балансу)	100	100	100	100	100	x

Так, у структурі майна ДДС ІОБ НААН більша частка припадає на необоротні активи впродовж 2017-2021 років, проте спостерігається тенденція падіння: якщо в 2017 році питома вага показника складала більше 70%, а відповідно, оборотні активи – близько 30%, то протягом аналізованих років ситуація змінювалася так, що частка необоротних активів зменшувалася, а оборотних, відповідно, навпаки, – збільшувалася. І вже станом на кінець 2021 року можна констатувати, що необоротні активи мають 58%, а оборотні – 42%.

Навіть зростання частки основних фондів з 46,3% у 2017 році до 56,2% у 2021 році не перекило більш високих темпів зростання визначених видів оборотних активів. Так, встановлено, що частка запасів у активах зростає на 6,0%, а дебіторської заборгованості – на 10,2% за період 2017-2021 роки. Графічно динаміку активів оборотних і необоротних ДДС ІОБ НААН представлено на рисунку 2.5.

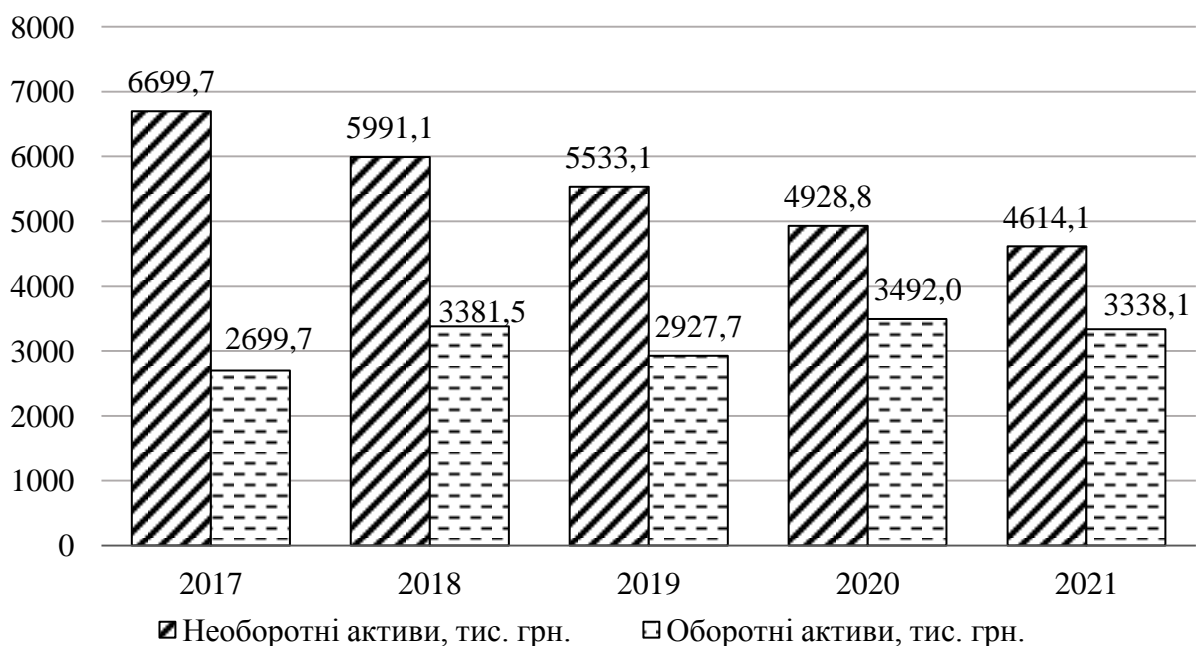

Рис. 2.5. Динаміка активів необоротних й оборотних за 2017-2021 рр.

Через те, що за період 2017-2021 роки необоротні активи зменшилися, а оборотні активи збільшилися можемо спостерігати загальну тенденцію щодо збільшення мобільності загальних активів підприємства.

Проаналізуємо відносні індикатори майнового становища підприємства (табл. 2.4), що використовується для аналізу ефективності процесів відновлення та зношення основних засобів (ОЗ).

Таблиця 2.4

Аналізування індикаторів майнового становища ДДС ІОБ НААН

Показник	Роки					Відхилення 2021 до 2017
	2017	2018	2019	2020	2021	
Загальна сума господарських засобів у обороті підприємства, тис. грн.	9399,4	9372,6	8460,8	8420,8	7952,2	-1447,2
Доля активної частини ОЗ, %	51,64	50,32	49,03	46,27	44,13	-7,51
Коефіцієнт зносу ОЗ	0,74	0,76	0,77	0,79	0,81	0,07
Коефіцієнт відновлення ОЗ	0,06	0,05	0,03	0,04	0,02	-0,04

За підсумками аналізу індикаторів майнового становища ДДС ІОБ НААН впродовж 2017-2021 роки з'ясовано, що сукупна вартість активів підприємства в цьому періоді збільшилася на 1447,2 тис. грн. та склала в 2021 році 7952,2 тис. грн., тобто майновий потенціал скоротився.

Доля активної частини ОЗ, серед яких враховують транспортні засоби, виробниче обладнання зменшувалася протягом п'ятих років з рівня 51,64% у 2017 році до 44,13% у 2021 році, що не скоріш за все негативним моментом.

Коефіцієнт зношення ОЗ також характеризується збільшенням на 0,07 на кінець 2021 року і це стає небезпечною тенденцією, бо свідчить про старіння машинного парку та техніки господарства.

Крім того, зниження коефіцієнту відновлення ОЗ з 2017 року по 2021 рік на 0,04 також підкреслює нарощення процесів зносу основних фондів. Скоріш за все підприємство немає можливості мобілізувати достатньо коштів задля інвестування у нову техніку.

Фінансовий становище господарства розпізнається багато в чому тим, які фінансові ресурси залучені й куди саме вони вкладені. Наявність достатнього розміру власного капіталу встановлюється самою вимогою самофінансування підприємств. Проте інвестування у виробництво лише власних коштів не дає максимального ефекту у вигляді додаткового отримання прибутку. Тож для потужного розвитку підприємству необхідно залучати також кредитні ресурси, але тут слід враховувати межу такого залучення. Надмірні позикові кошти можуть провокувати накопичення рівня фінансового ризику. Задля окреслювання такої межі встановлюють співвідношення власного й запозиченого капіталу при оцінці фінансового положення підприємства. Тож розглянемо структуру капіталу ДДС ІОБ НААН впродовж 2017-2021 років і представимо графічно на рисунку 2.6.

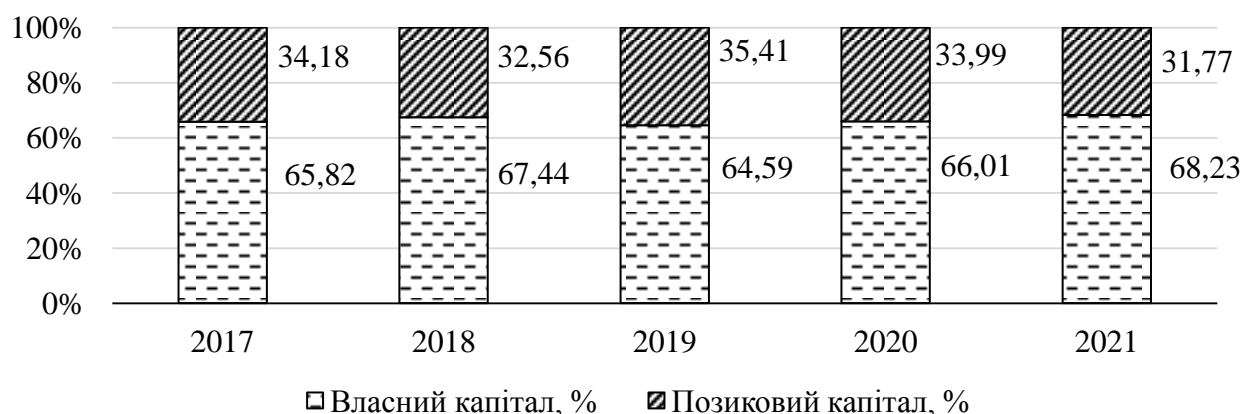

Рис. 2.6. Структурні зміни капіталу ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 рр.

З рисунку 2.6 можна встановити, що структура капіталу в 2017-2021 роках не зазнає суттєвих змін. Загалом можна визначити три періоди: 2017-2018 роки – коли відбулося зростання частки капіталу власного; 2019 рік – коли відзначалося скорочення цієї частки нижче, аніж на початок періоду у 2017 році; 2020-2021 роки – коли знов окреслилося зростання долі власного капіталу. Такі зміни у певні періоди пояснюються змінами фінансового результату підприємства. Так, у 2017-2018 роках підприємство отримувало прибуток, тож збільшувався рядок балансу «нерозподілений прибуток»; в

2019 році було отримано збиток, що зменшило дольову частину власного капіталу. У період 2020-2021 рік також було отримано збиток, але доля власного капіталу зростала на тлі скорочення обсягу позикового капіталу.

Але протягом всього періоду, що досліджується, ДДС ІОБ НААН мало переважання капіталу власного над позиковим і це є позитивним моментом щодо управління ФГДП. Загалом можливо сказати, що підприємство функціонує переважно за рахунок власних джерел фінансування, а це свідчить про його досить задовільний фінансовий стан.

Проведемо більш детальний структурний аналіз капіталу власного і позикового в таблицях 2.5 та 2.6 відповідно.

Таблиця 2.5

Структурний аналіз власного капіталу ДДС ІОБ НААН

Показник	2017	2018	2019	2020	2021
Зареєстрований (пайовий) капітал	21,86	20,34	21,87	23,21	24,94
Капітал додатковий	45,23	44,98	48,21	49,97	50,79
Резервний капітал	16,23	16,09	15,69	15,23	14,49
Нерозподілений прибуток (або збиток непокритий)	16,68	18,59	14,23	11,59	9,78
Усього	100	100	100	100	100

Представлені таблицею 2.5 аналітичні дані розкривають ситуацію, коли найбільшу частку протягом всього періоду 2017-2021 року має додатковий капітал: його доля зростає з 45,23% у 2017 році до 50,79% у 2021 році. Але можна підкреслити, що ці зміни викликані насамперед зменшенням абсолютних величин за іншими статтями власного капіталу.

Таким чином, структура капіталу власного ДДС ІОБ НААН впродовж 2017-2021 років отримала суттєві зміни через від'ємний фінансовий результат діяльності ДДС ІОБ НААН у 2019-2021 роках. Можемо спостерігати, що у 2017-2018 роках питома вага резервної величини «нерозподілений прибуток» у структурі власного капіталу збільшується, а вже у 2019-2021 роках, коли було отримано збиток, частка цієї статті

скорочується. Причиною цього стало покриття збитків за рахунок коштів цієї статті балансу.

Характеристика представленої у таблиці 2.6 структурної динаміки капіталу позикового розкривається через скорочення впродовж 2017-2021 років частки короткострокових кредитів банку з 22,53% до 10,29%, зростання заборгованості за розрахунками з учасниками з 15,87% до 29,42% та присутністю поточної заборгованості за товари в межах від 26,85% у 2017 році до 25,25% у 2021 році. Всі інші статті мають значно меншу питому вагу серед загальної суми позикового капіталу.

Таблиця 2.6

Структурний аналіз позикового капіталу ДДС ІОБ НААН

Показник	2017	2018	2019	2020	2021
Податкові зобов'язання (відстрочені)	9,42	8,23	7,23	6,87	5,98
Кредити банків короткострокові	22,53	24,32	15,16	11,38	10,29
Поточна заборгованість:					
за зобов'язаннями довгостроковими	4,23	3,56	2,36	3,45	4,67
за товари, роботи, послуги	26,65	23,43	23,97	24,78	25,25
за розрахунками з бюджетом	4,98	5,03	5,22	5,44	5,52
за розрахунками зі страхування	0,13	0,35	0,19	0,32	0,43
за розрахунками з оплати праці	1,27	1,06	0,86	1,52	1,21
за одержаними авансами	3,23	3,97	9,41	8,52	7,12
за розрахунками з учасниками	15,87	16,34	27,34	28,12	29,42
Поточні забезпечення	5,35	6,26	2,54	3,04	2,13
Інші зобов'язання поточні	6,34	7,45	5,72	6,56	7,98
Усього	100	100	100	100	100

Загалом для ДДС ІОБ НААН певні зміни у структурі позикового капіталу також пов'язуються із отриманими у 2019-2021 роках збитками: як приклад, зменшення короткострокових кредитів банків слід пояснити зниженням кредитоспроможності підприємства, а значна поточна заборгованість за товари може вказувати на погіршення платіжної дисципліни ДДС ІОБ НААН. Тому необхідна не тільки систематична оперативна робота фінансових служб щодо контролю за своєчасним поверненням коштів контрагентам, але й пошук резервів збільшення власних джерел коштів.

Високий рівень управління ФГДП розпізнається не тільки фінансовими результатами, а також і станом активів, що використовуються. Останні слід дослідити за допомогою показників ліквідності.

За своїм змістом ліквідність підприємства означає ступінь ліквідності його балансу, аналіз якого здійснюється шляхом порівняння вкладених в активи засобів, які згруповані за ступенем ліквідності, із платіжними зобов'язаннями в пасиві, які згруповані за термінами погашення [34].

Тож, для проведення аналізу балансу на ліквідність згрупуємо кошти в активах за ступенем їхньої ліквідності, а зобов'язання у пасивах за строками їхнього погашення (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Групування активів та пасивів ДДС ІОБ НААН за ступенем ліквідності станом на 2017-2021рр.

Група	Умовне позначення	Роки				
		2017	2018	2019	2020	2021
Абсолютно-ліквідні активи, тис. грн.	A1	12439	16879	18742	23548	26610
Швидко-ліквідні активи, тис. грн.	A2	207477	226703	245698	268007	270995
Повільно-ліквідні активи, тис. грн.	A3	552658	564739	556802	563508	569944
Важко-ліквідні активи, тис. грн.	A4	802804	809837	810383	823675	828290
Негайні пасиви, тис. грн.	П1	257803	225705	235470	216378	208350
Короткострокові пасиви, тис. грн.	П2	272565	278974	284316	296574	296792
Довгострокові пасиви, тис. грн.	П3	8172	9274	13574	27482	46841
Постійні пасиви, тис. грн.	П4	1036838	1067362	1098753	1153728	1143856

З даних таблиці 2.7 можна сформувавши таблицю отриманих співставлень (табл. 2.8). Отже, аналізуючи таблицю 2.8 маємо розпізнати наступні висновки: баланс ДДС ІОБ НААН за період 2017-2021 роки не є

абсолютно ліквідним, оскільки не підтверджується 1-ша й 2-га умови ліквідності балансу, тобто підприємство не володіє достатньою сумою абсолютно й швидко-ліквідних активів для повернення відносно термінових боргів. Позитивним моментом є виконання 3-ої умови ліквідності балансу. Отже, ДДС ІОБ НААН здатне повністю виплатити борги лише у відносно далекій перспективі.

Таблиця 2.8

Співставлення результатів аналізу ліквідності балансу ДДС ІОБ НААН

Умова стійкої ліквідності	Результат на кінець 2017 р.	Результат на кінець 2018 р.	Результат на кінець 2019 р.	Результат на кінець 2020 р.	Результат на кінець 2021 р.
$A1 \geq П1$	$A1 < П1$	$A1 < П1$	$A1 < П1$	$A1 < П1$	$A1 < П1$
$A2 \geq П2$	$A2 < П2$	$A2 < П2$	$A2 < П2$	$A2 < П2$	$A2 < П2$
$A3 \geq П3$	$A3 > П3$	$A3 > П3$	$A3 > П3$	$A3 > П3$	$A3 > П3$
$A4 \leq П4$	$A4 < П4$	$A4 < П4$	$A4 < П4$	$A4 < П4$	$A4 < П4$

Докладніше розглянути і проаналізувати ліквідність можна за допомогою сукупності коефіцієнтів ліквідності, які розраховуються за даними фінансової звітності підприємства й представлені у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Аналіз коефіцієнтів ліквідності ДДС ІОБ НААН

Показник	Нормативне значення	Роки					Відхилення 2021 до 2017
		2017	2018	2019	2020	2021	
Коефіцієнт покриття	$\geq 1,5$	1,832	1,457	1,717	1,862	1,923	0,091
Коефіцієнт ліквідності швидкої	0,7-1	0,739	0,415	0,589	0,602	0,637	-0,102
Коефіцієнт ліквідності абсолютної	$\geq 0,2$	0,055	0,023	0,053	0,087	0,096	0,041
Розмір власних оборотних коштів, тис. грн.	≥ 0	234,0	266,2	187,1	206,9	215,6	-18,4
Доля власних оборотних активів у покритті запасів	$\geq 0,5$	1,23	1,12	1,09	1,13	1,17	-0,06

Характеризуючи динаміку цих показників зазначимо, що протягом 2017-2021 років коефіцієнт покриття був весь час більше нормативного значення, а це свідчить про те, що оборотні активи можуть покрити короткострокові зобов'язання. Певне зниження коефіцієнта відбулося у 2018 році, але ця тенденція не закріпилася й у 2019-2021 роках коефіцієнт ліквідності поточної знов почав зростати. Загалом він зріс на кінець 2021 року у порівнянні з 2017 роком на 0,091. А от коефіцієнт ліквідності швидкої знизився більш сильно у 2018 році та втратив протягом всього періоду 0,102 від свого початкового значення у 2017 році. Але найбільш відчутно змінився коефіцієнт ліквідності абсолютної, який хоч і не досяг нормативного значення, але мав зростання 0,041 на кінець 2021 року, тобто підприємство дуже потребує високо-ліквідних активів для забезпечення найтерміновіших зобов'язань. Динаміку показників ліквідності наведено на рисунку 2.7.

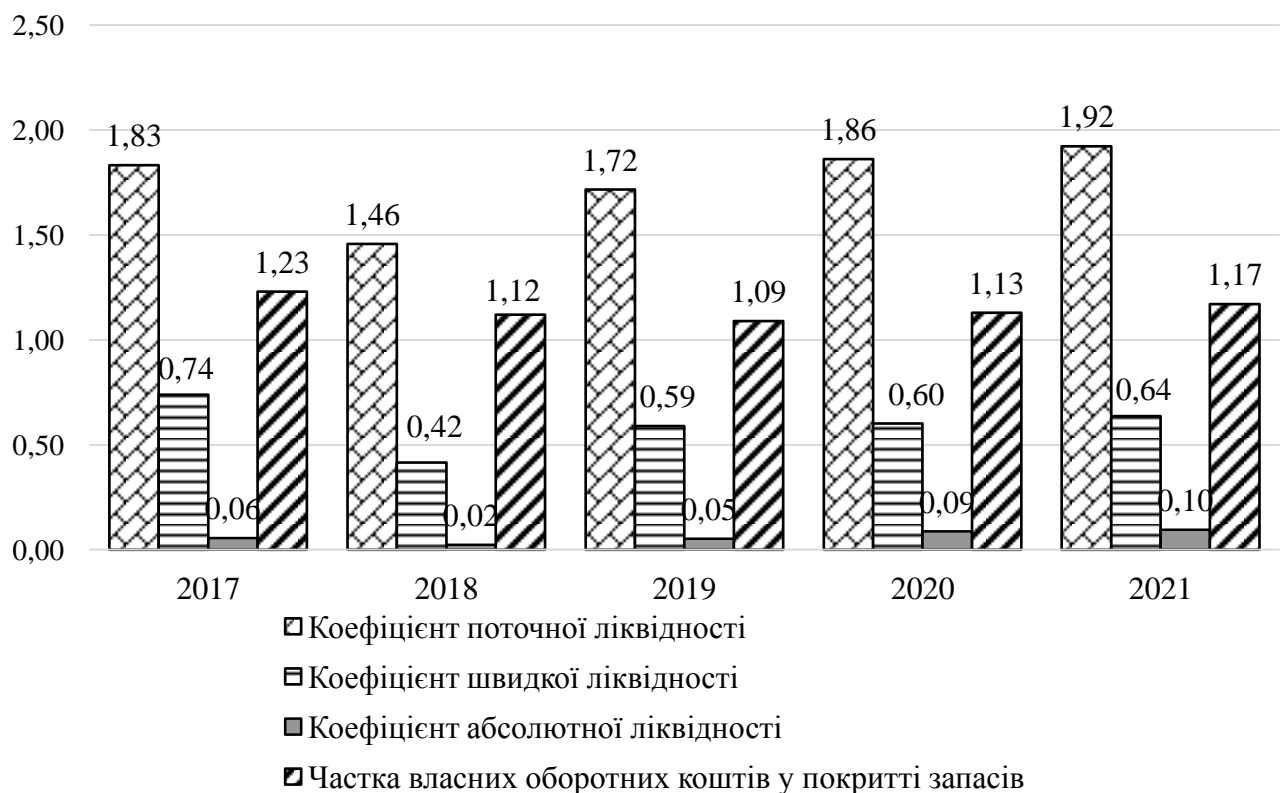

Рис. 2.7. Динаміка показників ліквідності ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 рр.

Коефіцієнт автономії	$\geq 0,5$	0,71	0,66	0,70	0,68	0,72	0,01
Коефіцієнт фінансування	$\leq 0,5$	0,42	0,52	0,48	0,51	0,49	+0,07
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$\geq 0,5$	2,37	1,92	2,07	1,96	1,98	-0,39

За даними таблиці 2.10 значення коефіцієнта автономії впродовж досліджуваного періоду досягає нормативної позначки ($\geq 0,5$), що фактично говорить про фінансову самостійність підприємства. Проте частка власного капіталу у валюті балансу протягом 2017-2021 років трохи зростає, якщо в 2017 році показник тримався на рівні 0,71, то в 2021 році підвищилася до 0,72, що вказує на зменшення фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел.

Коефіцієнт фінансування весь час знаходиться на межі допустимої норми, проте дещо збільшується в динаміці за аналізований термін. В 2021 році показник становив 0,49, що на 0,07 більше ніж на кінець 2017 року. Підвищення цього коефіцієнта характеризує збільшення частки боргового капіталу в структурі джерел фінансування.

Динаміка показників фінансової стійкості підприємства наведена на рисунку 2.8.

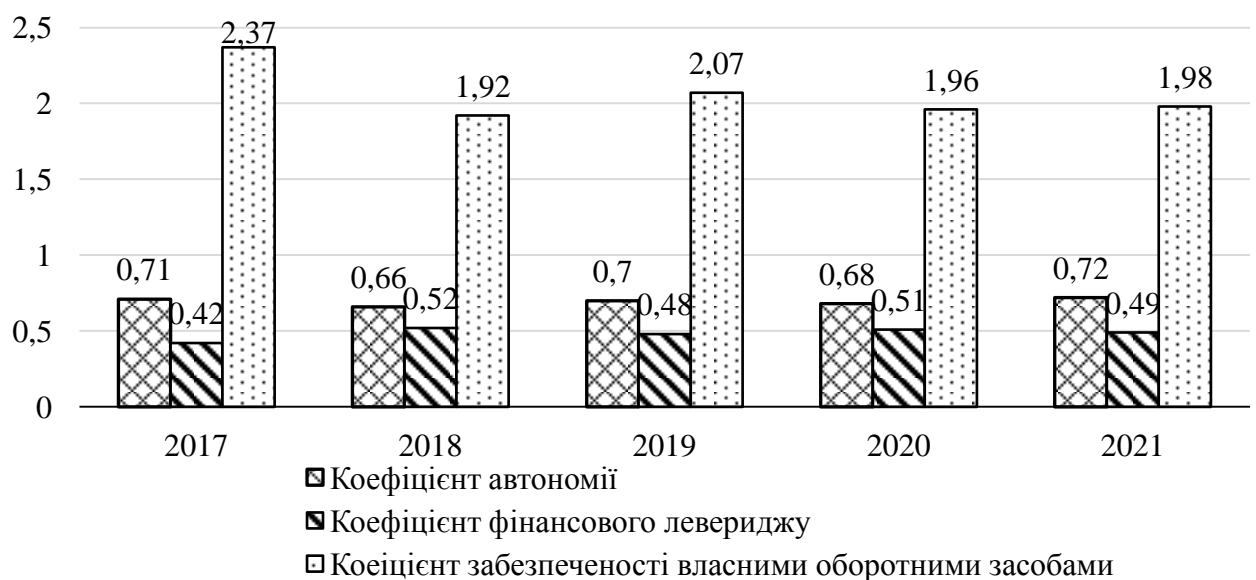

Рис. 2.8. Показники фінансової стійкості ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 рр.

Таким чином, проведена оцінка фінансового стану показала, що розраховані відносні та абсолютні показники фінансової стійкості дозволяють охарактеризувати підприємство як фінансово стійким, тобто його поточна діяльність фінансується здебільшого за рахунок власних коштів.

Доволі важливе значення має аналізування коефіцієнтів рентабельності, які показують наскільки згенеровані прибутки співвідносяться з витратами на їх отримання. Набір показників рентабельності досить широкий. Деякі з можливих показників було розраховано на підставі даних фінансової звітності ДДС ІОБ НААН в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Аналіз показників рентабельності ДДС ІОБ НААН

Показник	Роки					Відхилення 2021 до 2017
	2017	2018	2019	2020	2021	
Рентабельність активів, %	1,04	1,15	-0,17	-1,38	-0,56	-1,6
Рентабельність власного капіталу, %	1,06	1,17	-0,18	-1,41	-0,43	-1,49
Рентабельність продажу, %	1,41	1,47	-0,25	-2,39	-2,08	-3,49

Весь ряд показників, представлених у таблиці 2.11, можливо охарактеризувати з погляду двох періодів – прибуткової (2017-2018 рр.) та збиткової діяльності (2019-2021 рр.). Найбільшу прибутковість за всіма показниками було досягнуто у 2018 році, а вже у 2019 році ДДС ІОБ НААН отримала збиток, що вплинуло і на відносні показники. Найгірші показники з погляду збитковості були у 2020 році, а найбільшого занепаду зазнав показник рентабельності продажу, бо його значення за період 2017-2021 роки

зменшалося майже у 3,5 рази. Причиною цього стало різке скорочення виручки.

Найменше скорочення мав показник рентабельності власного капіталу, що слід охарактеризувати як задовільний момент, хоча і спірний. Адже можна звернути увагу, що більш повільне скорочення рентабельності власного капіталу (як і рентабельності активів) говорить про зниження також середньорічної вартості самих активів і пасивів підприємства, значення яких стоять у знаменнику показника рентабельності..

Графічно динаміка показників рентабельності наведена на рисунку 2.9.

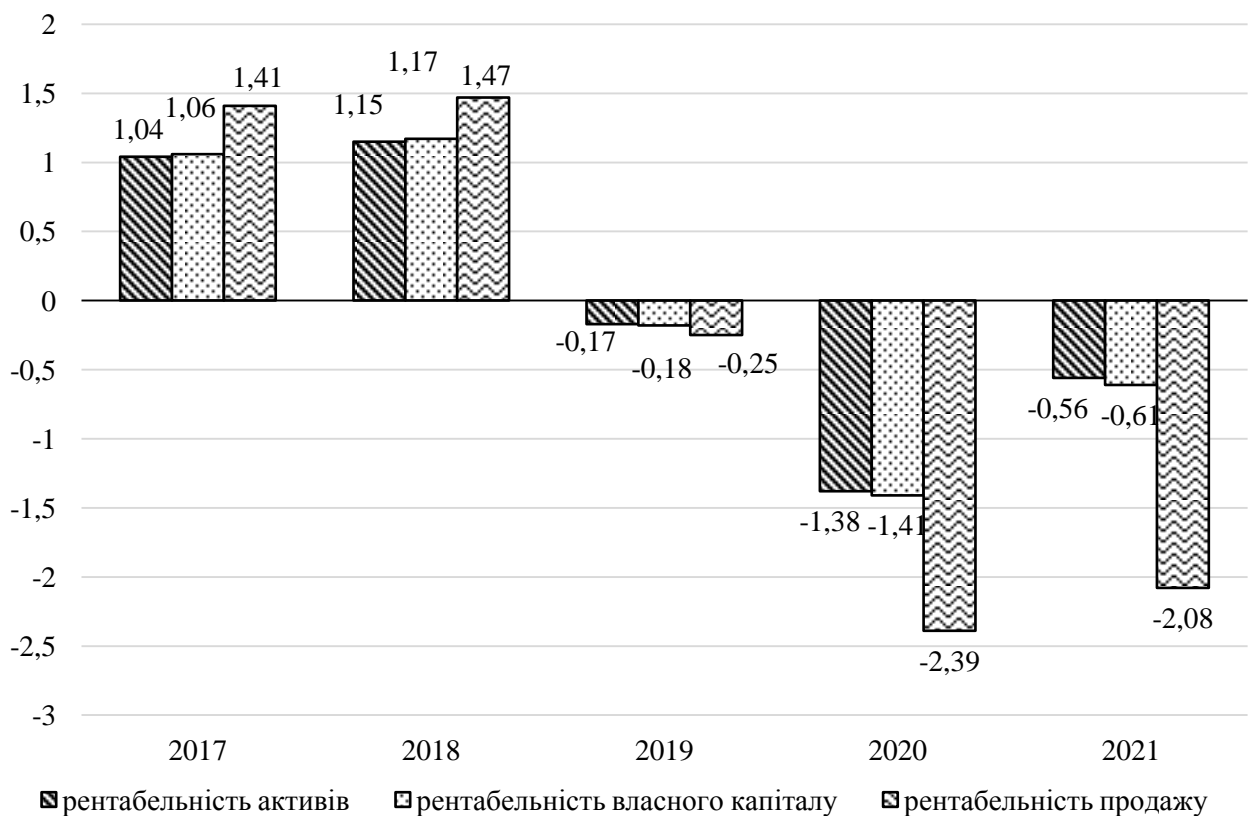

Рис. 2.9. Динаміка показників рентабельності ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 рр.

Отже, серед показників рентабельності можна виділити лише негативну тенденцію через встановлення збитковості діяльності впродовж останніх трьох років, що свідчить про погіршення рівня управління ФГДП фінансовими ресурсами, недоотримання підприємством прибутку та

зростання витрат, що потребує відповідної уваги зі сторони адміністрації підприємства, оскільки головною метою діяльності фірми є максимізація прибутку.

2.3. Поточний аналіз управління господарською діяльністю ДДС ІОБ НААН

Найважливішою функцією в управлінні ФГДП постає планування, оскільки воно є базою для проведення всіма підрозділами фірми своєї роботи.

Документально фінансове планування на ДДС ІОБ НААН містить у собі три основних підсистеми:

- 1) підсистему перспективного фінансового планування;
- 2) підсистему поточного фінансового планування;
- 3) підсистему оперативного фінансового планування.

Кожна із них окреслюється певним формами розроблювальних фінансових планів. Фінансове планування на перспективу для ДДС ІОБ НААН встановлює провідні індикатори, співвідношення й темпи розширеного відтворення, стають центральною формою досягнення цілей. Як правило, охоплюється період від 3-х до 5-ти років. Цей період має відносну ознаку, бо визначається економічною стабільністю й можливостями спрогнозувати обсяги фінансових ресурсів і напрямки їхнього використання.

Сукупність планів щодо поточної фінансової діяльності ДДС ІОБ НААН спирається на розроблену фінансову стратегію й фінансову політику за окремими напрямками ФГДП. Така часова форма фінансового планування вимагає розробку конкретного підвиду поточних планів, тим самим створюючи нагоду для підприємства встановити на перспективу всі можливі фінансові джерела його розвитку, структурно окреслити доходи і витрати, сформувані постійний рівень платоспроможності, а також з'ясувати структури для активів і капіталу на момент завершення планованого періоду.

У процесі поточного планування фінансового повинні розроблятися три фінансових плани: фінансовий план (баланс), план руху грошових коштів, план фінансових результатів.

Фінансовий план віддзеркалює всі перетворення в активах і пасивах при втіленні планових заходів. План потоку грошових коштів призначений для визначення джерел фінансування. Він вважається кінцевим варіантом, коли в ньому з'ясовуються джерела забезпечення дефіциту коштів у плановому періоді. План з прибутків і збитків показує узагальнені результати поточної діяльності. За його допомоги можна аналізувати співвідношення доходів з витратами з ціллю з'ясування резервів збільшення власного капіталу підприємства.

Провідною метою опрацювання таких документів стає оцінювання фінансового становища ДДС ІОБ НААН на кінцевий момент періоду планованого. Поточний план розробляється як річний із виділенням кварталів, тому що такі періоди встановлюються у законодавчих вимогах до звітності.

Планування на підприємстві зазвичай здійснює фінансова служба, що є одним зі структурних підрозділів. Для ДДС ІОБ НААН фінансова служба представлена спеціальною фінансовою групою, що входить до складу бухгалтерії. За кожним працівником, що входить у фінансову групу, закріплена окрема ділянка фінансової роботи.

Основними завданнями фінансової служби є: забезпечення коштами поточних витрат й інвестицій; виконання зобов'язань перед бюджетом, банками, іншими контрагентами й працівниками. Фінансовий план ДДС ІОБ НААН містить баланс доходів і витрат, визначення прибутку від реалізації, зведення прибутку по підприємству, розрахунок нормативу власних оборотних коштів, кошторис фонду накопичення, розрахунок податку на прибуток підприємства. На підприємстві використовується балансовий метод планування фінансового.

Таким чином, з аналізу порядку розробки фінансового плану на ДДС ІОБ НААН слід окреслити висновок щодо процесу фінансового планування – воно носить чисто формальний характер. Із представлених у документації видів фінансового планування реально має місце лише незначна частина планів, що не дає змогу в повній мірі використовувати переваги фінансового планування у діяльності суб'єктів підприємництва.

Проведене дослідження з'ясувало, що на підприємстві основний недолік фінансового планування – пріоритет вимог, орієнтованих на загальні показники, що характеризують обсяги продаж, економію витрат, проведення заходів інноваційного характеру й т. ін. Недостатньо уваги приділено стратегії маркетингу, збуту, цінovій політиці. Це означає, що ДДС ІОБ НААН прагне виконати завдання за обсягами продаж. У підсумку це приводить до затоварення складів, зростання заборгованості, відсутності коштів на рахунках, залученню додаткових кредитів і загальному погіршенню фінансового стану. При розрахунку ряду показників виникли труднощі з їх інтерпретацією через те, що вони на підприємстві ніколи не планувалися і не враховувалися. Також фінансове планування не розробляє прогностного балансу підприємства. У зв'язку із цим не представляється можливим побачити зміни у фінансовому стані підприємства.

Практично всі показники, що закладають у фінансовий план, розраховуються наспіх, не взаємозалежні, націлені на те, щоб «прикрасити» бажані результати. У підсумку фінансовий план ДДС ІОБ НААН відображає всі помилки, що закладають у попередніх періодах й, природно, не реальний для виконання.

Проблемним є також те, що не прогнозуються кількісні параметри, які характеризують стан зовнішнього середовища; не прораховуються альтернативні варіанти; відсутній контроль за виконанням намічених показників. Фактично фінансовий план окреслює мрії про можливе майбутнє фінансове благополуччя й створюється для «галочки». Таким чином,

фінансовий план на перспективу не несе в собі ніякого інформаційного навантаження в управлінні.

Фінансові плани на квартал практично не розробляються, обмежуються лише приблизним прогнозом прибутку й рентабельності. Тому на підприємстві про оперативне фінансове планування говорити складно.

Система поточного планування ФГДП для ДДС ІОБ НААН відсутня. Основними документами, що становлять в оперативному фінансовому плануванні, є платіжний календар і касовий план, які на підприємстві не розробляються.

На підставі викладеного можливо систематизувати такі висновки про стан фінансового планування на ДДС ІОБ НААН (рис. 2.10):

– системи найближчого обрію планування не враховують дані, закладені в перспективних фінансових планах;

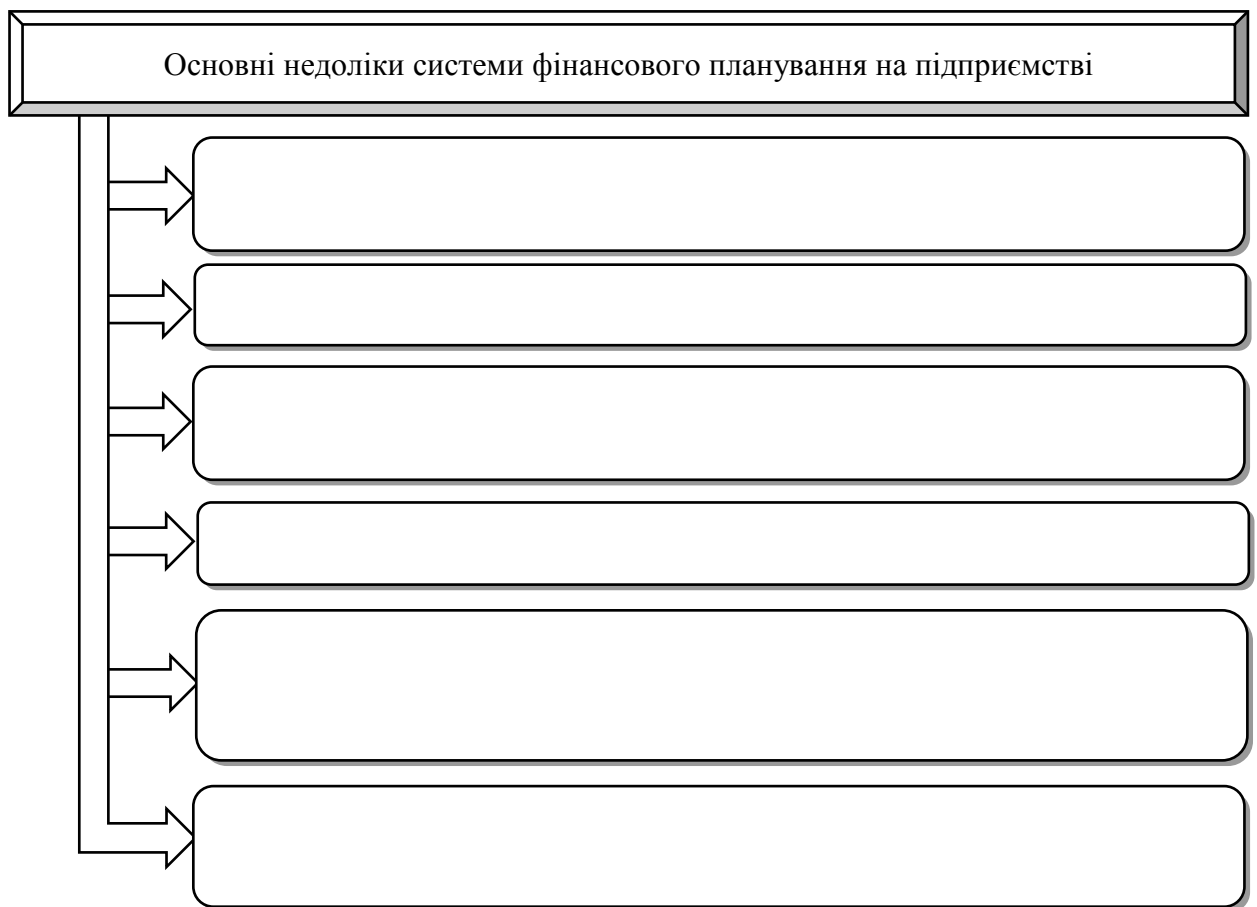

Рис. 2.10. Недоліки у системі фінансового планування ДДС ІОБ НААН

- відсутність взаємозв'язку в планованих показниках;
- відсутні хоча б приблизні прогнози кількісних факторів зовнішнього середовища (процентних ставок, норм, тарифів);
- не здійснюється розробка й оцінка альтернативних варіантів фінансових планів, аналіз чутливості планованих показників залежно від можливих змін вхідних факторів;
- відсутність взаємозв'язку, послідовності з іншими функціями управління фінансами (фінансовим аналізом, контролем);
- як наслідок необґрунтованість, нереальність виконання складених фінансових планів, їхня практична непридатність.

Висновки до розділу 2

1. Протягом всього періоду, що досліджується, ДДС ІОБ НААН мало переважання капіталу власного над позиковим і це є позитивним моментом щодо управління ФГДП. Загалом можливо сказати, що підприємство функціонує переважно за рахунок власних джерел фінансування, а це свідчить про його досить задовільний фінансовий стан.

2. Різниця валових доходів й витрат виявляється для ДДС ІОБ НААН за 2019-2021 роки від'ємною величиною, тобто підприємство отримує збитки. Через це показник рентабельності за 2017-2021 роки, який у 2019-2021 роки можна визначити як коефіцієнт збитковості через отримання ДДС ІОБ НААН збитків. Найгіршим цей показник був у 2020 році (-2,39%), а у 2021 році він трохи покращився (-2,08%), але підприємство все одно знаходиться ще у зоні збитковості. Причиною такої ситуації стало те, погодні умови не давали можливості отримати високі врожаї. Тому темпи підвищення доходів з реалізації продукції були заниженими, що може вказувати на накопичення

кризових тенденцій у ФГДП.

3. Загалом для ДДС ІОБ НААН певні зміни у структурі позикового капіталу також пов'язуються із отриманими у 2019-2021 роках збитками: як приклад, зменшення короткострокових кредитів банків слід пояснити зниженням кредитоспроможності підприємства, а значна поточна заборгованість за товари може вказувати на погіршення платіжної дисципліни ДДС ІОБ НААН. Тому необхідна не тільки систематична оперативна робота фінансових служб щодо контролю за своєчасним поверненням коштів контрагентам, але й пошук резервів збільшення власних джерел коштів.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Напрями вдосконалення управління фінансово-господарською діяльністю підприємства

В умовах існування ринкової економіки будь-яке підприємство, в тому числі галузі сільського господарства, має за мету досягнення таких умов та стану активів, аби сформувати та підтримувати безперебійне виробництво і забезпечити погашення своїх зобов'язань, що вимагає відповідного управління ФГДП та виявлення напрямів покращення його діяльності.

В результаті дослідження з'ясовано, що базовим рівнем управління постає аналіз фінансового становища, яке являє собою системне поняття і розкривається сукупністю показників, які розпізнають наявність, розподілення та споживання грошових фондів.

У фінансовій аналітиці відображаються у вартісній формі кінцеві показники діяльності підприємства, зокрема, діяльності з управління фінансовими ресурсами, інакше кажучи фінансового адміністрування. Фінансове становище характеризується такими складовими фінансової діяльності підприємства як прибутковість, оптимальність складу і сформованість структури основних і оборотних фондів, наявність власного капіталу, ліквідність [17].

Найважливішою задачею аналізу фінансового становища є своєчасне з'ясування та відсторонення негативних впливів у фінансовій діяльності, прийняття адміністративних заходів щодо піднесення фінансового становища і запобігання банкрутства.

Загалом фінансово-господарське становище підприємства залежить від остаточних результатів виробничої, комерційної та фінансової діяльності. Отож, виявлення джерел, котрі можуть бути залучені для поліпшення

становища, має відбуватися за рахунок комплексної оцінки всіх аспектів функціонування підприємства.

Істотні негативні моменти, які сформувалися у фінансовому становищі ДДС ІОБ НААН, мають декілька загальних напрямів прояву:

1. Низька платоспроможність та брак грошових засобів. Складнощі можуть бути з тим, що підприємство на певний час функціонування може не мати в своєму розпорядженні достатнього обсягу грошових коштів задля вчасного покриття короткострокових зобов'язань. Індикатором погіршення платоспроможності є нижчі за норму коефіцієнти ліквідності та прострочена заборгованість перед кредиторами, працівниками, державою тощо.

2. Занизький рівень рентабельності, тобто неналежний рівень забезпечення інтересів власників і віддачі на інвестований підприємство капітал. Такі події можуть характеризувати ситуацію недоотримання прибутку власником, тобто інвестованих коштів у розвиток підприємства було більше, ніж отримано прибутку.

3. Низький рівень фінансової стійкості, що провокує можливі складнощі при покритті зобов'язань у перспективі, збільшення залежності від кредиторів, зниження показника фінансової автономії.

Розпізнають кілька переважних причин цих ускладнень, котрі можуть проявитися у фінансовому становищі підприємства:

- недостатність потенціалу задля підтримання оптимального рівня фінансового стану, тобто недостатній обсяг чистого прибутку;
- неефективна система адміністрування фінансовими ресурсами.

Причиною недоотримання прибутку ДДС ІОБ НААН можливо вважати наступне: зavelикий обсяг коштів підприємства є нерухомим, обладнання не задіяне на усі виробничі потужності, зavelикий обсяг запасів сировини, тобто значний ступінь іммобілізації капіталу, що не приносить дохід.

Ймовірна здатність підприємства підтримувати гарний фінансовий стан встановлюється обсягом отриманого прибутку. Провідні елементи, які

впливають на прибутковість – ціна та об’єми продажу продукції, рівень витрат операційних і доходи від інших видів діяльності.

Тому, можемо виокремити кілька шляхів піднесення фінансового стану – поліпшення фінансових результатів (збільшення прибутку) та раціональне споживання фондів підприємства. Графічно цей процес адміністрування ФГДП представлено на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Процес адміністрування фінансово-господарської діяльності підприємства

Таким чином, збільшення грошових надходжень ДДС ІОБ НААН може відбутися за рахунок таких дій:

1. Активація внутрішніх резервів самофінансування через збільшення вхідних грошових потоків підприємства шляхом підвищення обсягу виручки

або продажу незадіяних основних фондів. Сама ж виручка залежить від кількості реалізованої продукції й рівня цін на неї. Задля збільшення обсягів реалізації необхідно здійснювати обґрунтовану збутову діяльність. Прискорювати збут продукції можна кількома способами, а потрібний результат може бути отриманий шляхом встановлення знижок покупцям, адекватним скороченням цін на окремі групи продукції, використанням рекламних кампаній. Єдиного способу підвищення обсягів продажу для кожного підприємства немає, тож які заходи слід запроваджувати в конкретній ситуації буде залежати як від внутрішньої специфіки підприємства, так і від кон'юнктурних моментів.

Наступним вкрай важливим напрямом поліпшення фінансово-господарської діяльності ДДС ІЮБ НААН постає мобілізація внутрішніх джерел за рахунок реструктуризації основних фондів; системи заходів, що спрямовані на зміну структурного складу загальної величини активної частини балансу; трансформація понаднормових матеріальних та фінансових засобів у грошові кошти. За умови реструктуризації активів діють через такі інструменти: зворотній лізинг, передача в оренду частини основних фондів, які не задіяні або не повністю завантажені у виробництві, покращення структури розподілу оборотних активів, певних видів запасів матеріалів і напівфабрикатів, продаж встановлених неефективних об'єктів основних фондів.

Збільшення обсягу грошових коштів на рахунку підприємства передбачає тим самим покращення показника абсолютної ліквідності і поліпшення кредитоспроможності підприємства під час отримання банківських кредитів задля забезпечення фінансування поточного функціонування, які надаються на більш вигідних умовах підприємствам з високим рівнем платоспроможності та нормативним показником абсолютної ліквідності.

2. Рефінансування дебіторської заборгованості, тобто проведення певного комплексу фінансових операцій, які забезпечують пришвидшену

трансформацію дебіторської заборгованості в грошові засоби. Переважними видами таких операцій є векселі, факторингові операції та форфейтинг, які окреслюють процес продажу на користь певних фінансових установ боргових вимог підприємства до третіх осіб раніше за час їх сплати з певною знижкою. В процесі керування такою заборгованістю необхідно застосовувати новітні види її рефінансування, встановлювати контроль за станом розрахунків із покупцями, особливо щодо прострочених платежів, слідкувати за обсягами як дебіторської, так і кредиторської заборгованостей, встановлювати певні вигідні умови при передчасних розрахунках, наприклад, надання знижки.

3. Оптимізація збуту продукції. Підприємство, насамперед, має реалізовувати весь обсяг продукції, що утримується на складах. Продажем і просуванням товарів зазвичай на підприємстві опікується маркетинговий відділ, що повинен зорганізувати збут продукції як на вітчизняному, так і закордонному ринках. Підприємству потрібно пожвавити маркетингові заходи, роблячи акцент на якість і конкурентоспроможність продукції. Обґрунтований підхід до процесу реалізації продукції підприємства надає можливість наростити її реалізацію, що забезпечить відповідні передумови для виходу підприємства з кризового становища. Варто відзначити, що надмірні обсяги запасів на складах передбачають не тільки зменшення ліквідності, а й потребують певних витрат на їхнє утримання, разом з тим, виникає ризик втрати рівня якості чи знецінення певної сировини.

4. Приваблювання додаткового пайового (акціонерного) капіталу, тобто забезпечення отримання додаткових внесень власників, що викликатиме зростання власного капіталу.

5. Отримання нових позикових коштів від кредиторів (поза операційною діяльністю підприємства). Це можуть бути не просто банківські кредити, а також кошти від розміщення облігацій, отримання техніки у лізинг тощо.

Заходи щодо скорочення вихідних грошових потоків одночасно мають вплив на рівень показників ліквідності ДДС ІОБ НААН. Отож, вихідні грошові потоки можливо знизити за рахунок:

1) зниження собівартості продукції. Для кожного окремого підприємства, залежно від специфіки діяльності, необхідно встановлювати свої певні чинники, котрі мають вплив на собівартість продукції: обсяги виробництва, асортимент, рівень технічного забезпечення виробничого процесу та його організація, умови праці, а також рівень цін відповідної продукції.

Значну увагу потрібно сконцентрувати на факти появи витрат, котрі не виникли внаслідок нормального забезпечення виробництва, до таких належать:

- надмірне витрачання сировини, матеріалів;
- переплати працівникам за перевиконання нормованих показників або за недотримання певних умов праці;
- втрати підприємства за умови простоїв техніки або аварій;
- недостатня пропрацьованість взаємовідносин із постачальниками;
- недотримання норм трудового і технічного розпорядку.

Переважний методом зменшення собівартості є скорочення споживання ресурсів, котрі використовують у виробничому процесі. Зменшення рівня трудомісткості продукції, зростання продуктивності праці можливо забезпечити різноманітними способами. Найважливішими є автоматизація виробничого процесу, формування та вживання високопродуктивного технічного оснащення, оновлення занадто застарілої техніки.

Не менш корисним з'ясовується є також зростання вимог та підвищення контролю за якістю матеріалів і комплектуючих, що постачають контрагенти.

2) реструктуризація кредиторської заборгованості ДДС ІОБ НААН. До оптимізаційних заходів щодо заборгованості перед кредиторами, які доцільно застосовувати підприємствам, відносять:

– перетворення боргових зобов'язань у власність і трансформація поточних заборгованостей у довгострокові. Відповідна форма реструктуризації передбачає, що підприємства-боржники заохочують кредиторів до отримання корпоративних прав замість повернення боргових зобов'язань. За умови таких дій у боржника зростає ринкова вартість, через те, що збільшується пайовий (акціонерний) капітал і покращується структура балансу, адже збільшення відношення власних коштів до позикових призводить до позитивних змін для фінансової стійкості. Єдине, що може стримувати застосування саме цього способу – це втрата попередніми власниками певного рівня контролю над підприємством;

– збільшення строків сплати. Пролонгація кредитних зобов'язань – це зростання терміну дії угоди та зміна умов погашення через вагомні причини, котрі створили передумови недотримання термінів відшкодування позики;

3) зміна політики розрахунків з учасниками, наприклад, можливе відстрочення виплат або їхнє призупинення в кризових умовах, а також перегляд розмірів таких виплат на користь тезаврації чистого прибутку та збільшення власного капіталу;

4) зниження витрат, які не пов'язуються напряму із виробництвом продукції у поточному періоді. Серед таких заходів може бути навіть призупинення інвестування коштів і заморожування проектів задля збереження поточної платоспроможності. Інвестиційне вкладення коштів відносяться до витрат, котрі фінансуються за рахунок чистого прибутку. Звісно, необхідність прийняття саме такого рішення залежить від певних факторів функціонування підприємства, поточної платоспроможності, періоду часу до повної окупності інвестиційного проекту та обсягів таких витрат.

Серед витрат, котрі не належать до собівартості виробництва зазначимо:

- штрафні санкції внаслідок недотримання господарських угод із контрагентами, за порушення термінів надання в податкову службу необхідної звітності та сплати грошових коштів у бюджет і державні цільові фонди.

- штрафні відсотки за прострочення платежів за банківськими кредитами;

- збільшення безнадійної заборгованості якщо, наприклад, кредитор не подав позов до суду задля погашення відповідної заборгованості, тощо.

За умови вчасного формування та забезпечення управлінських рішень, котрі мають вплив на покращення показників фінансового становища в майбутньому періоді часу, підприємства можуть нарощувати свій фінансовий потенціал, платоспроможність і рентабельність за рахунок нарощення прибутку.

Задля покращення результатів фінансово-господарської діяльності ДДС ІОБ НААН можливо рекомендувати провадження низькі заходів, які розглянуто на рисунку 3.2.

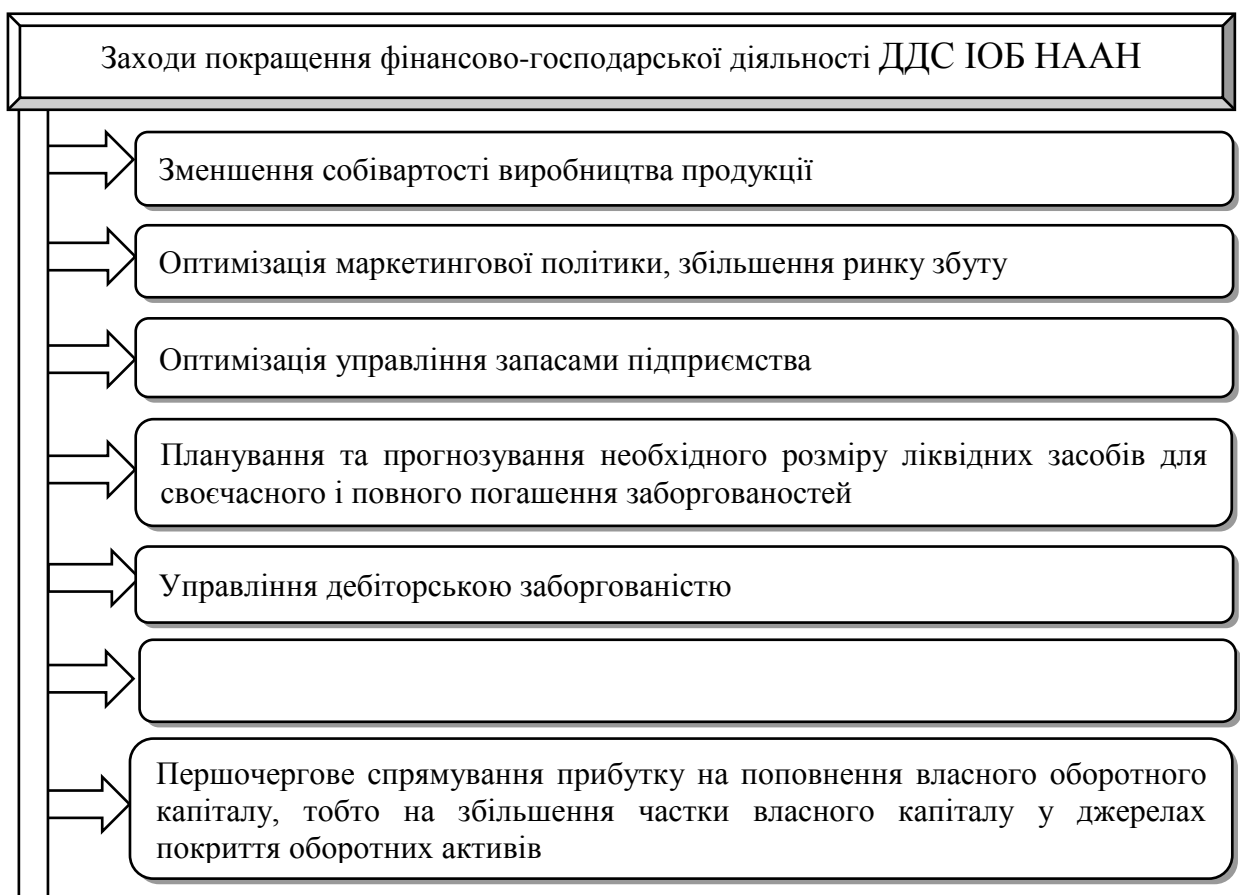

Рис. 3.2. Заходи покращення фінансово-господарської діяльності ДДС ІОБ НААН

Комплекс управлінських заходів задля дотримання та піднесення фінансової стійкості ДДС ІОБ НААН, має передбачати безперервний контроль як зовнішнього, так і внутрішнього становища, з'ясування можливостей зменшення зовнішньої чутливості підприємства, планування превентивних заходів за умови виявлення кризової ситуації, прийняття сміливих та креативних рішень в ситуації несподіваного розвитку певних дій, моніторинг процесу провадження управлінських заходів і відповідності отриманих результатів.

Тому, ефективність фінансово-економічної діяльності залежить від вчасного та достовірного аналізу, який є необхідним для розробки та вживання управлінських рішень для досягнення певних результатів, що пов'язані із специфікою діяльності, її розвитком і покращенням результативності.

За наведених умов для ДДС ІОБ НААН можна сформувати таку систему управління ФГДП яка дозволить не тільки розробити, але й проконтролювати управлінські заходи в процесі їхнього виконання та розпізнати відповідні корективи в залежності від можливостей розвитку.

Отож, запропоновані напрями дадуть можливість зменшити витрати ДДС ІОБ НААН, покращити організаційну та виробничу структуру, попередити кризовій ситуації та поліпшити фінансове становище.

3.2 Побудова економетричної моделі для оцінки впливу факторів на прибуток підприємства

В попередніх розділах було встановлено необхідність безупинного управління прибутком на ДДС ІОБ НААН. Але для того, щоб подібне управління було ефективним, необхідно вирішити проблему оцінки впливу на розмір чистого операційного прибутку таких факторів, як, з одного боку, виручка від реалізації, оскільки вона є найважливішим фактором, що впливає на суму усіх видів операційного прибутку підприємства, а з другого, – собівартість продукції. Вочевидь, що зростання обсягів продажу буде збільшувати обсяги прибутку, а зростання собівартості навпаки зменшувати. А от наскільки зміни цих факторів впливають на зростання чистого прибутку окремого підприємства з встановленою номенклатурою та виробничими відносинами, залишається відкритим питанням.

Як один із шляхів вирішення цієї проблеми в даній роботі пропонується використовувати багатофакторну лінійну регресійну модель, за допомогою якої можна оцінити, як кожен з вищевказаних факторів впливає на результуюче – чистий прибуток. Використання такої моделі надасть можливість прогнозувати обсяги чистого прибутку на майбутнє.

Виходячи із сукупності спостережень за чистим прибутком (y), виручкою від реалізації (x_1) і собівартістю продукції (x_2) (табл. 3.1), слід вибудувати економетричну модель, на базі якої провести прогнозування та аналіз її основних показників.

Припустимо, що функція чистого прибутку від доходу від реалізації та собівартості продукції визначається лінійною залежністю, що має вигляд:

$$y = \beta_0 + \beta_1 * x_1 + \beta_2 * x_2 + \varepsilon, \quad (3.1)$$

де y – чистий операційний прибуток;

x_1 – виручка від реалізації;

x_2 – собівартість продукції;

$\beta_0, \beta_1, \beta_2$ – параметри моделі (константи), які потрібно оцінити;

ε – неспостережувана випадкова величина.

За введеними позначеннями, багатofакторна лінійна регресійна модель має 2 незалежних змінні, чи фактори, що мають вплив на залежну змінну y , та 3 невідомих параметри, які слід оцінити, провести аналіз і прогноз змінної залежної.

Таблиця 3.1

Вихідні данні чистого прибутку, виручки та собівартості продукції, тис. грн.

Номер спостереження	Чистий прибуток Y	Виручка X_1	Собівартість продукції X_2
1	497,05	6909,5	5143,1
2	525,25	7416,3	5282,4
3	616,0	7732,1	5619,1
4	462,7	6780,1	5130,4
5	442,0	5993,4	3500,3
6	490,1	6832,3	3870,7
7	412,6	5441,1	3331,3
8	413,3	5570,2	3298,7
9	499,6	3458,8	1974,3
10	587,2	4214,3	2114,1
11	566,4	3958,7	2077,8
12	586,8	4203,2	2144,8

Модель (3.1) розпізнає теоретичну функцію залежності між Y та чинниками X_j , але спостереження статистичні за цими величинами не збігаються з функціональною залежністю (3.1). Тому необхідно підмінити

теоретичну функціональну модель імовірнісною моделлю (3.2), формування якої називається специфікацією:

$$y = b_0 + b_1 * x_1 + b_2 * x_2 + e, \quad (3.2)$$

де y – залежна змінна;

x_1, x_2 – незалежні змінні (чи фактори);

b_0, b_1, b_2 – оцінювання шуканих параметрів узагальненої моделі;

e – випадкова величина (помилка), відхилення i -го спостереження Y від значення теоретичного \hat{Y} функції (3.1).

Тобто у представляється як сума двох величин: середньої та випадкової (e). Специфікація моделі (3.2) містить функцію залежності Y від X_j та закон розподілу ймовірностей величин e .

Задля обчислення параметрів моделі пропишемо регресійну модель (3.2) у матричному вигляді:

$$Y = XB + e, \quad (3.3)$$

де Y – вектор змінної залежної, розмірності $(n : 1)$;

X – матриця пояснювальних змінних, розмірності $(n : (k + 1))$;

B – вектор параметрів невідомих моделі $((k + 1) : 1)$;

e – вектор залишків випадкових розмірності $(n : 1)$.

За даними таблиці 3.1 пропишемо матриці:

$$B = \begin{pmatrix} b_0 \\ b_1 \\ b_2 \end{pmatrix}; \quad X = \begin{pmatrix} 1 & 6909,5 & 5143,1 \\ 1 & 7416,3 & 5282,4 \\ 1 & 7732,1 & 5619,1 \\ 1 & 6780,1 & 5130,4 \\ 1 & 5993,4 & 3500,3 \\ 1 & 6832,3 & 3870,7 \\ 1 & 5441,1 & 3331,3 \\ 1 & 5570,2 & 3298,7 \\ 1 & 3458,8 & 1974,3 \\ 1 & 4214,3 & 2114,1 \\ 1 & 3958,7 & 2077,8 \\ 1 & 4203,2 & 2144,8 \end{pmatrix}; \quad Y = \begin{pmatrix} 497,05 \\ 525,25 \\ 616,0 \\ 462,7 \\ 442,0 \\ 490,1 \\ 412,6 \\ 413,3 \\ 499,6 \\ 587,2 \\ 566,4 \\ 586,8 \end{pmatrix}; \quad E = \begin{pmatrix} e_1 \\ e_2 \\ \dots \\ e_n \end{pmatrix}$$

Модель теоретична матиме такий вид:

$$\hat{Y} = X\hat{B}, \quad (3.4)$$

де \hat{Y}, \hat{B} – оцінювання змінної залежної та параметрів моделі.

Тому, залишки встановлюють

$$\hat{\varepsilon} = Y - \hat{Y}. \quad (3.5)$$

Чим відхилення менше (3.5), тим ліпше модель економетрична (3.3) відповідатиме моделі теоретичній (3.4).

Метод найменших квадратів (МНК) – спосіб обчислення, за яким забезпечується мінімізація суми квадратів залишків за фіксованої множини даних

$$\sum_{i=1}^n e_i^2 = e^T e = (Y - X\hat{B})^T (Y - X\hat{B}). \quad (3.6)$$

МНК – оцінкою вектора B є вектор \hat{B} , що за підстановки в (3.6) мінімізує $e^T e$ незалежачи від ознак розподілення залишків. Цю оцінку можливо визначити, коли похідну функції (3.6) по \hat{B} дорівняти до вектора нульового.

Наступне з'ясуємо систему рівнянь нормальних:

$$(X^T X)\hat{B} = X^T Y \quad (3.7)$$

та

$$\hat{B} = (X^T X)^{-1} X^T Y. \quad (3.8)$$

Проведемо оцінювання параметрів моделі (3.4) за формулою (3.8). Алгоритм розрахунку складається з п'яти кроків, які виконані на комп'ютері в програмі EXCEL.

Крок 1. Транспонуємо матрицю X , використовуючи функцію EXCEL для роботи з матрицями, яка знаходиться у категорії «Всі» – ТРАНСП

(масив). Вона повертає транспонований масив. Транспонування полягає в тому, що перший рядок масиву стає першим стовпчиком нового масиву, другий рядок стає другим стовпчиком і так далі. В результаті отримаємо транспоновану матрицю X_t :

$$X_t = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ 6909,5 & 7416,3 & 7732,1 & 6780,1 & 5993,4 & 6832,3 & 5441,1 & 5579,2 & 3458,8 & 4214,3 & 3958,7 & 4203,2 \\ 5143,1 & 5282,4 & 5619,1 & 5130,4 & 3500,3 & 3870,7 & 3331,3 & 3298,7 & 1974,3 & 2114,1 & 2077,8 & 2144,8 \end{pmatrix}$$

Крок 2. Знайдемо матрицю моментів $(X^T X)$. Формуємо інформацію: «МУМНОЖ». МУМНОЖ (масив 1; масив 2) повертає добуток матриць, які знаходяться в масивах. Результат – це масив з таким самим числом рядків, як і масив 1, та таким самим числом стовпців, як і масив 2.

$$X^T X = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ 6909,5 & 7416,3 & 7732,1 & 6780,1 & 5993,4 & 6832,3 & 5441,1 & 5579,2 & 3458,8 & 4214,3 & 3958,7 & 4203,2 \\ 5143,1 & 5282,4 & 5619,1 & 5130,4 & 3500,3 & 3870,7 & 3331,3 & 3298,7 & 1974,3 & 2114,1 & 2077,8 & 2144,8 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & 6909,5 & 5143,1 \\ 1 & 7416,3 & 5282,4 \\ 1 & 7732,1 & 5619,1 \\ 1 & 6780,1 & 5130,4 \\ 1 & 5993,4 & 3500,3 \\ 1 & 6832,3 & 3870,7 \\ 1 & 5441,1 & 3331,3 \\ 1 & 5579,2 & 3298,7 \\ 1 & 3458,8 & 1974,3 \\ 1 & 4214,3 & 2114,1 \\ 1 & 3958,7 & 2077,8 \\ 1 & 4203,2 & 2144,8 \end{pmatrix} =$$

$$= \begin{pmatrix} 12 & 68510 & 43487 \\ 68510 & 414793504,3 & 269847588,2 \\ 43487 & 269847588,2 & 178748615,5 \end{pmatrix}$$

Крок 3. Визначимо добуток

$$X^T Y = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ 6909,5 & 7416,3 & 7732,1 & 6780,1 & 5993,4 & 6832,3 & 5441,1 & 5579,2 & 3458,8 & 4214,3 & 3958,7 & 4203,2 \\ 5143,1 & 5282,4 & 5619,1 & 5130,4 & 3500,3 & 3870,7 & 3331,3 & 3298,7 & 1974,3 & 2114,1 & 2077,8 & 2144,8 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 497,05 \\ 525,25 \\ 616,0 \\ 462,7 \\ 442,0 \\ 490,1 \\ 412,6 \\ 413,3 \\ 499,6 \\ 587,2 \\ 566,4 \\ 586,8 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 6099 \\ 34685957,85 \\ 22011364,26 \end{pmatrix}$$

Систему рівнянь нормальних $(X^T X)\hat{B} = X^T \hat{Y}$ запишемо як

$$\begin{pmatrix} 12 & 68510 & 43487 \\ 68510 & 414793504,3 & 269847588,2 \\ 43487 & 269847588,2 & 178748615,5 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} b_0 \\ b_1 \\ b_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 6099 \\ 34685957,85 \\ 22011364,26 \end{pmatrix}$$

Крок 4. Обчислимо обернену матрицю $(X^T X)^{-1}$. Обернену матрицю повертає функція МОБР (масив). За результатами цих розрахунків одержимо матрицю помилок:

$$(X^T X)^{-1} = \begin{pmatrix} 3,14762503 & -0,00121345 & 0,00106611 \\ -0,00121345 & 0,0000006 & -0,00000061 \\ 0,00106611 & -0,00000061 & 0,00000067 \end{pmatrix}$$

Крок 5. Знаходимо оцінки параметрів моделі

$$\hat{B} = (X^T X)^{-1} X^T Y = \begin{pmatrix} 3,14762503 & -0,00121345 & 0,00106611 \\ -0,00121345 & 0,00000060 & -0,00000061 \\ 0,00106611 & -0,00000061 & 0,00000067 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 6099 \\ 34685957,85 \\ 22011364,26 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} -574,2421 \\ 0,0250 \\ -0,0212 \end{pmatrix}$$

Пропишемо розраховану теоретичну модель:

$$Y = -574,2421 + 0,025 * x_1 - 0,0212 * x_2, \quad (3.9)$$

Що стосується змісту параметрів, то в обчисленій моделі коефіцієнт β_1 визначає величину зміни y при збільшенні x_1 на одиницю та при фіксованому значенні x_2 , тобто визначає наскільки зміниться чистий прибуток при зміні доходу від реалізації на одиницю при незмінній собівартості продукції. Коефіцієнт β_2 визначає наскільки зміниться чистий прибуток при зміні собівартості продукції на одиницю при незмінній виручці.

Перевірка моделі на адекватність.

Перевірка моделі на адекватність складається з перевірки на статистичну значущість рівня регресії (дисперсійний аналіз) та перевірки значущості статистичної за окремими коефіцієнтами регресії.

Допускаючи, що залишки нормально розподілені (формула 3.5), адекватність моделі реальним процесам перевіряється з допомогою статистик R^2 , R та F (коефіцієнтів детермінації, множинної кореляції, критерію Фішера). Для їх знаходження розрахуємо наступну проміжну таблицю (табл. 3.2).

З таблиці 3.2 використовуються данні суми квадратів відхилень, на основі яких розраховуються дисперсії.

Таблиця 3.2

Данні для розрахунку статистик коефіцієнтів детермінації (R^2), множинної кореляції (R), критерію Фішера (F)

Номер спостереження	Y	x_1	x_2	\hat{Y}	$(\hat{Y} - \bar{Y})^2$	$(Y_i - \hat{Y})^2$	$(Y_i - \bar{Y})^2$
1	497,05	6909,5	5143,1	510,4568	179,7417	4,8699	125,4400
2	525,25	7416,3	5282,4	500,7254	601,4574	56,6200	289,0000
3	616	7732,1	5619,1	499,9684	13463,3429	68,5857	11610,0625
4	462,7	6780,1	5130,4	513,4271	2573,2369	26,8022	2074,8025
5	442	5993,4	3500,3	498,5080	3193,1587	94,9058	4389,0625
6	490,1	6832,3	3870,7	485,3690	22,3828	523,5422	329,4225
7	412,6	5441,1	3331,3	508,7480	9244,4371	0,2480	9148,9225
8	413,3	5570,2	3298,7	504,8232	8376,4975	11,7429	9015,5025
9	499,6	3458,8	1974,3	529,5648	897,8869	454,3190	74,8225
10	587,2	4214,3	2114,1	513,6169	5414,4793	28,8031	6233,1025

11	566,4	3958,7	2077,8	519,2459	2223,5122	120,9091	3381,4225
12	586,8	4203,2	2144,8	514,5467	5220,5347	39,6488	6170,1025
Сума					50093,8984	2747,7666	52841,6650

Розрахунок коефіцієнтів, за якими судять про значущість регресії зводиться до таблиці дисперсійного аналізу (табл. 3.3) залежної змінної Y .

Таблиця 3.3

Таблиця дисперсійного аналізу

Компоненти дисперсії	Сума квадратів відхилень		Ступені свободи		Дисперсія	
Регресія	S_x	50093,8984	k	2	\bar{b}_x^2	25046,9492
Залишки	S_e	2747,7666	$n-k-1$	9	\bar{b}_e^2	305,3074
Загальна дисперсія	S_y	52841,6650	$n-1$	11	\bar{b}_y^2	4803,7877

Виходячи з того, що:

$$S_y = S_x + S_e,$$

$$\text{де } S_y = \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2; \quad S_x = \sum_{i=1}^n (\hat{y}_i - \bar{y})^2; \quad S_e = \sum_{i=1}^n (y_i - \hat{y}_i)^2. \quad (3.10)$$

просто можливо вгледіти, що коефіцієнт детермінації складає:

$$R^2 = S_x / S_y. \quad (3.11)$$

Для нашої моделі він дорівнює:

$$R^2 = \frac{50093,8984}{52841,6650} = 0,948$$

Це означає, що приблизно 95% загальної дисперсії чистого прибутку пояснюється за рахунок виручки й собівартості продукції, тобто побудована модель чистого прибутку достатньо якісна.

Тісноту зв'язку Y з усіма пояснювальними змінними вимірює коефіцієнт множинної кореляції – розпізнається як коефіцієнт кореляції між y та \hat{y} . В нашому випадку він дорівнює:

$$R = \sqrt{R^2}. \quad (3.12)$$

$$R = \sqrt{0,948} = 0,9737.$$

Значущість коефіцієнта кореляції та в цілому моделі (3.9) можливо перевірити за допомогою F -статистики:

$$F = \frac{\sigma_x^2}{\sigma_e^2} = \frac{R^2(n-k-1)}{k(1-R^2)}. \quad (3.13)$$

$$F = \frac{0,948 \cdot 9}{2 \cdot (1 - 0,948)} = 82,04.$$

Далі за допомогою статистичних таблиць F -розподілу (критерію Фішера) знаходимо критичне значення $F_{кр}$ для обраного рівня значущості $\alpha = 0,05$ (5% ймовірності похибки) та ступенях свободи $k = 2$ та $(n-k-1) = 9$. В нашому випадку $F_{кр} = 4,256$, а оскільки $F > F_{кр}$, то це означає, що коефіцієнт кореляції значущий, а побудована модель (3.9) правдива, тобто нульова гіпотеза про відсутність впливу пояснювальних змінних X на змінну залежну Y має бути відхилена із ймовірністю 95%. Це вказує, що прийняту модель можна застосувати для економічного аналізу і прогнозу.

Правдивість моделі визначається також за рахунок значущості її певних параметрів. Для перевірення значущості коефіцієнтів регресії b_0, b_1, \dots, b_p використовують критерій Стьюдента, або t -критерій. T -розподіл Стьюдента дає змогу протестувати гіпотезу щодо значення кожного параметра та побудувати їхні інтервали довіри. Відношення оцінки параметра b_j , до стандартної похибки його оцінки σ_{b_j} має t -розподіл, тобто

$$t = \frac{\hat{b}_j}{\sigma_{\hat{b}_j}}. \quad (3.14)$$

Дисперсії $\sigma_{\hat{b}_j}^2$ (діагональні елементи) та коваріації (поза діагональні елементи) оцінок параметрів b_j дає коваріаційна матриця D .

$$D = \sigma_e^2 (X^T X)^{-1}. \quad (3.15)$$

Візьмемо значення σ_{bj}^2 з таблиці 3.3. Воно дорівнює 305,307. Отже матриця коваріацій оцінювання параметрів моделі дорівнюватиме:

$$D = 305,397 \begin{pmatrix} 3,14762503 & -0,00121345 & 0,00106611 \\ -0,00121345 & 0,00000060 & -0,00000061 \\ 0,00106611 & -0,00000061 & 0,00000067 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 17980,167 & -6,931443 & 6,089936 \\ -6,919562 & 0,003427 & -0,003485 \\ 6,0899364 & -0,003485 & 0,003827 \end{pmatrix}$$

Обчислимо дисперсії оцінювання параметрів регресії. У даному розрахунку це діагональні елементи матриці D .

Тому, дисперсії і середньоквадратичні відхилення (стандартні помилки) оцінювання параметрів моделі становлять:

σ_{b0}^2	σ_{b1}^2	σ_{b2}^2
17980,167	0,003427	0,003827

σ_{b0}	σ_{b1}	σ_{b2}
134,0901	0,005854	0,006186

Отримані середньоквадратичні відхилення застосовуються при встановленні довірчих інтервалів параметрів і для перевіряння їх значущості.

Звіримо значущість оцінювання b_1 та b_2 параметрів моделі (3.9).

Знайдемо розрахункове значення t-критерію (формула 3.14):

$$t_0 = \frac{-574,2421}{134,0901} = -4,2825; t_1 = \frac{0,0250}{0,00585} = 4,2703; t_2 = \frac{-0,0212}{0,00619} = -3,4268.$$

Знайдемо критичне значення t-статистики за допомогою функції СТЬЮДРАСПОБР(вірогідність; ступені свободи) в EXCEL, де вірогідність дорівнює 0,05, а ступені свободи 9. Таким чином, $t_{кр} = 2,262$. Оскільки значення t входить у критичну зону (усі розраховані t-статистики перевищують критичне значення), можна окреслити висновки, що із ймовірністю 95% оцінка є статистично значимою.

Обчислимо інтервали довірчі для параметрів b_j за формулою:

$$b_j = \hat{b}_j \pm t^{ma\bar{b}} \sigma_{bj}, \quad (3.16)$$

де \hat{b}_j – оцінка точкова параметра b_j , одержана за 1 МНК.

Якщо b_j формально відрізняється від нуля, то інтервал довірчий містить значення нульове b_j .

Довірчі інтервали параметрів моделі, що знаходяться за формулою

$$\beta_j - t_{\alpha/2} \cdot \sigma_{\beta_j} \leq b_j \leq \beta_j + t_{\alpha/2} \cdot \sigma_{\beta_j} \quad (3.17)$$

дорівнюють:

$$b_1 = \hat{b}_1 \pm t^{ma\bar{b}} \sigma_{b1} = 0,0250 \pm 2,262 \cdot 0,005854;$$

$$0,1175 \leq b_1 \leq 0,3824;$$

$$b_2 = \hat{b}_2 \pm t^{ma\bar{b}} \sigma_{b2} = -0,0212 \pm 2,262 \cdot 0,006186$$

$$-0,3519 \leq b_2 \leq -0,07206.$$

Оскільки інтервали довірчі параметрів моделі не перекривають значення 0, то можна стверджувати про значущість цих параметрів та про відхилення нульової гіпотези про те, що ці коефіцієнти дорівнюють 0.

Аналіз результатів моделювання.

Оскільки верифікація моделі затвердила її значущість, можливо перейти до розтлумачення отриманих результатів.

Виокремимо наступні ознаки для здійснення економічного аналізу:

- середня ефективність фактору;
- гранична ефективність фактору;
- еластичність функції за фактором;
- міра ефективного використання ресурсів;
- сумарна еластичність.

Розрахуємо дані показники для функції чистого прибутку (3.9).

Усі показники обчислимо через середні значення змінних (табл. 3.1):

$$\bar{Y} = 508,25, \bar{X}_1 = 5709,167, \bar{X}_2 = 3623,9167.$$

Тоді середня ефективність для фактору x_1 дорівнює:

$$\mu_1 = \frac{\bar{y}}{\bar{x}_1} = \frac{508,25}{5709,167} = 0,08902$$

Тобто в середньому доходність реалізованої продукції дорівнює 8,9%.

Гранична ефективність реалізованої продукції має значення $0,1175 \leq b_1 \leq 0,3824$, тобто на одну гривню продукції припадає від 12 до 38 копійок чистого прибутку (за незмінної собівартості продукції).

Еластичність чистого прибутку за виручкою визначається параметром моделі b_1 . Тобто чистий прибуток збільшиться на 0,25%, якщо виручка зросте на 1%.

Міра ефективного застосування ресурсів:

$$\theta_1 = \frac{b_1}{\bar{x}_1} = \frac{0,0250}{5709,167} = 0,000438,$$

отже, граничний приріст чистого прибутку на одиницю реалізованої продукції дорівнює 0,00044 одиниці, тобто зовсім незначний.

Розрахуємо ці самі показники для фактору x_2 – собівартості продукції.

Середня ефективність поточних витрат:

$$\mu_2 = \frac{\bar{y}}{\bar{x}_2} = \frac{508,25}{3623,917} = 0,1402.$$

Граничний показник ефективності поточних витрат має значення $-0,3519 \leq b_2 \leq -0,07206$, тобто приріст собівартості продукції на одну гривню зменшує чистий прибуток від 7 до 35 копійок (за незмінного доходу від реалізації продукції).

Еластичність чистого прибутку за собівартістю визначається параметром моделі b_2 . Тобто чистий прибуток зменшиться на 0,21%, якщо собівартість зросте на 1%.

Міра ефективного застосування ресурсів:

$$\theta_2 = \frac{b_2}{\bar{x}_2} = \frac{-0,021236}{3623,917} = -0,00585,$$

тому, граничний приріст чистого прибутку на одиницю реалізованої продукції дорівнює -0,00585.

Визначимо показники, що відносяться до обох факторів. Порівняти вплив виручки і собівартості продукції на чистий прибуток можливо з використанням стандартизованих коефіцієнтів β .

β -коефіцієнти вказують, на яку кількість одиниць своїх стандартних помилок $\hat{\sigma}_y$ міняється змінна залежна Y , якщо певний j -й чинник змінився на одну свою помилку стандартну $\hat{\sigma}_{x_j}$.

Розрахунки проводять за такими формулами:

$$\hat{\sigma}_y = \sqrt{\frac{\sum (y - \bar{y})^2}{n - 1}}, \quad (3.18)$$

$$\hat{\sigma}_{x_j} = \sqrt{\frac{\sum (x_{ij} - \bar{x}_j)^2}{n - 1}}. \quad (3.19)$$

Для їх розрахунку обчислимо проміжну таблицю 3.4.

Отже, отримаємо:

$$\hat{\sigma}_y = 69,30936$$

$$\hat{\sigma}_{x_1} = 1466,551$$

$$\hat{\sigma}_{x_2} = 1386,8$$

Таблиця 3.4

Данні для розрахунку порівняльного впливу на Y факторів x_1 та x_2

Номер спостереження	Y	x_1	x_2	\hat{Y}	$(Y_i - \bar{Y})^2$	$(X_1 - \bar{X}_1)^2$	$(X_2 - \bar{X}_2)^2$
1	497,05	6909,5	5143,1	510,4568	125,4400	1440800,111	2307918
2	525,25	7416,3	5282,4	500,7254	289,0000	2914304,218	2750566,967
3	616	7732,1	5619,1	499,9684	11610,0625	4092259,271	3980756,534
4	462,7	6780,1	5130,4	513,4271	2074,8025	1146898,204	2269492,034
5	442	5993,4	3500,3	498,5080	4389,0625	80788,58778	15281,08028
6	490,1	6832,3	3870,7	485,3690	329,4225	1261428,484	60902,01361
7	412,6	5441,1	3331,3	508,7480	9148,9225	71859,73778	85624,51361
8	413,3	5570,2	3298,7	504,8232	9015,5025	19311,73444	105765,8803
9	499,6	3458,8	1974,3	529,5648	74,8225	5064150,134	2721235,147
10	587,2	4214,3	2114,1	513,6169	6233,1025	2234626,351	2279546,367
11	566,4	3958,7	2077,8	519,2459	3381,4225	3064133,551	2390476,747
12	586,8	4203,2	2144,8	514,5467	6170,1025	2267935,601	2187786,114
Сума					52841,6650	23658495,9867	21155351,3967

β -коефіцієнти визначаються за формулою:

$$\hat{\beta}_j = b_j \frac{\hat{\sigma}_{x_j}}{\hat{\sigma}_y} \quad (3.20)$$

$$\beta_1 = 0,529806$$

$$\beta_2 = -0,42491$$

Отже, дія змінної x_1 (виручка) на змінення чистого прибутку Y в 1,25 рази перевищує вплив x_2 (собівартості продукції).

3.3. Прогнозування операційного прибутку

Аналізуючи частку собівартості продукції в загальному обсязі виручки (Додаток Г), можна підкреслити, що у 2019 році при квартальних доходах від реалізації приблизно біля 7210 тис. грн. вона складала 73,4%. В 2020 році ДДС ІОБ НААН дещо знизило обсяги продажу до 5600 тис. грн. в середньому у квартал, але разом з тим зменшилася і частка собівартості у виручці від реалізації до 58,7%. У 2021 році обсяги продажу продовжували до 4960 тис. грн. у квартал, але відбувалося і подальше зниження частки собівартості до 52,5%.

Спрогнозуємо поведінку чистого прибутку, якщо обсяг виручки підніметься до 5500 тис. грн. на квартал, а частка собівартості продукції за рахунок використання резервів буде становити приблизно 50%, тобто собівартість продукції дорівнюватиме 2750 тис. грн.

Перевірення прогнозних властивостей моделі полягає у встановленні різниці між передбачуваним значенням Y_{op} і фактичним значенням Y_o при значеннях пояснювальних змінних X_o у майбутньому періоді.

Побудуємо прогноз для прогнозних значень $X_o = (1 \ 5500 \ 2750)$.

Для цих даних оцінка регресії, яка визначається за виразом (3.19), дорівнює $\hat{y}_o = 494,8276$ – це точковий прогноз. Але вірогідність того, що

чистий прибуток буде дорівнювати саме цьому значенню дуже мала, тому розрахуємо інтервальні прогнози, які бувають середніми та індивідуальними.

Припустимо, що на основі здійсненого аналізу потрібно спрогнозувати середній чистий прибуток при даних значеннях факторів: $X_0 = (1 \ 800 \ 240)$. Знайдемо довірчий інтервал для $1 - \alpha = 0,90$ або $\alpha = 0,1$; ступенях свободи $n - k - 1 = 9$. Показник $t_{\text{маб}} = 1,833$. Тоді

$$y_0 = \hat{y}_0 \pm t_{\text{маб}} \cdot \sigma_0, \quad (3.21)$$

де σ_0 - стандартна помилка математичного сподівання прогнозу, що розраховується за формулою:

$$\sigma_0 = \sqrt{\hat{\sigma}_0 X_0^T (X^T X)^{-1} X_0}. \quad (3.22)$$

Розрахуємо її:

$$\sigma_0 = \sqrt{305,307} \sqrt{(1 \ 5500 \ 2750) \begin{pmatrix} 3,14762503 & -0,00121345 & 0,00106611 \\ -0,00121345 & 0,00000060 & -0,00000061 \\ 0,00106611 & -0,00000061 & 0,00000067 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 \\ 5500 \\ 2750 \end{pmatrix}} = 50,098$$

або

$$494,8276 - 1,833 \cdot 50,098 \geq y_0 \geq 494,8276 + 1,833 \cdot 50,098;$$

$$402,99 \geq y_0 \geq 586,66.$$

Такий результат характеризує, що із ймовірністю 90% середнє значення чистого прибутку слід чекати в інтервалі від 402,99 до 586,66 тис. грн. при $x_1 = 5500$ тис. грн. та $x_2 = 2750$ тис. грн.

Дисперсія прогнозного значення індивідуального:

$$\sigma_{0(i)}^2 = 305,307 (1 \ 5500 \ 2750) \begin{pmatrix} 3,14762503 & -0,00121345 & 0,00106611 \\ -0,00121345 & 0,00000060 & -0,00000061 \\ 0,00106611 & -0,00000061 & 0,00000067 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 \\ 5500 \\ 2750 \end{pmatrix} = 8222,11$$

Звідси $\sigma_{0(i)} = 90,676$.

Тоді довірчий інтервал для індивідуального прогнозного значення:

$$494,8276 - 1,833 * 90,676 \geq y_0 \geq 494,8276 + 1,833 * 90,676;$$

$$328,61 \geq y_0 \geq 661,05.$$

Це означає, що при виручці від реалізації 5500 тис. грн. та собівартості продукції 2750 тис. грн., слід очікувати обсяг чистого прибутку в інтервалі з 328,61 до 661,05 тис. грн. з імовірністю 90%.

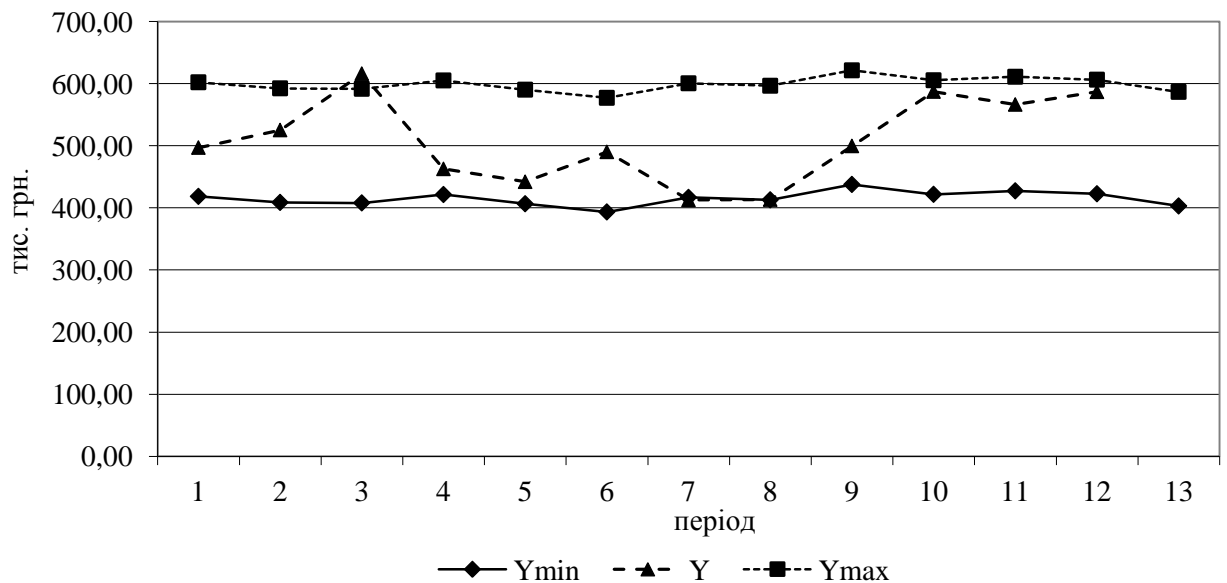
Побудуємо довірчі інтервали для прогнозів для кожного кварталу, аби порівняти прогноз з дійсними значеннями чистого прибутку ДДС ІОБ НААН (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Середні та індивідуальні прогнози для кожного спостереження

Номер спостереження	Y	\hat{Y}	Середній прогноз		Індивідуальний прогноз	
			Y_{min}	Y_{max}	Y_{min}	Y_{max}
1	497,05	510,2688	418,4335	602,1042	344,0497	676,4880
2	525,25	500,5322	408,6969	592,3676	334,3131	666,7514
3	616	499,7630	407,9276	591,5983	333,5438	665,9821
4	462,7	513,2397	421,4043	605,0750	347,0205	679,4588
5	442	498,3797	406,5443	590,2151	332,1606	664,5989
6	490,1	485,2270	393,3916	577,0624	319,0078	651,4461
7	412,6	508,6260	416,7906	600,4613	342,4068	674,8451
8	413,3	504,7023	412,8669	596,5377	338,4832	670,9214
9	499,6	529,4924	437,6570	621,3277	363,2732	695,7115
10	587,2	513,5392	421,7038	605,3745	347,3200	679,7583
11	566,4	519,1696	427,3342	611,0050	352,9504	685,3887
12	586,8	514,4679	422,6326	606,3033	348,2488	680,6871
Прогноз при X_0		494,8276	402,9922	586,6630	328,6085	661,0467

Представимо отримані результати на графіках для наочності (рис. 3.3

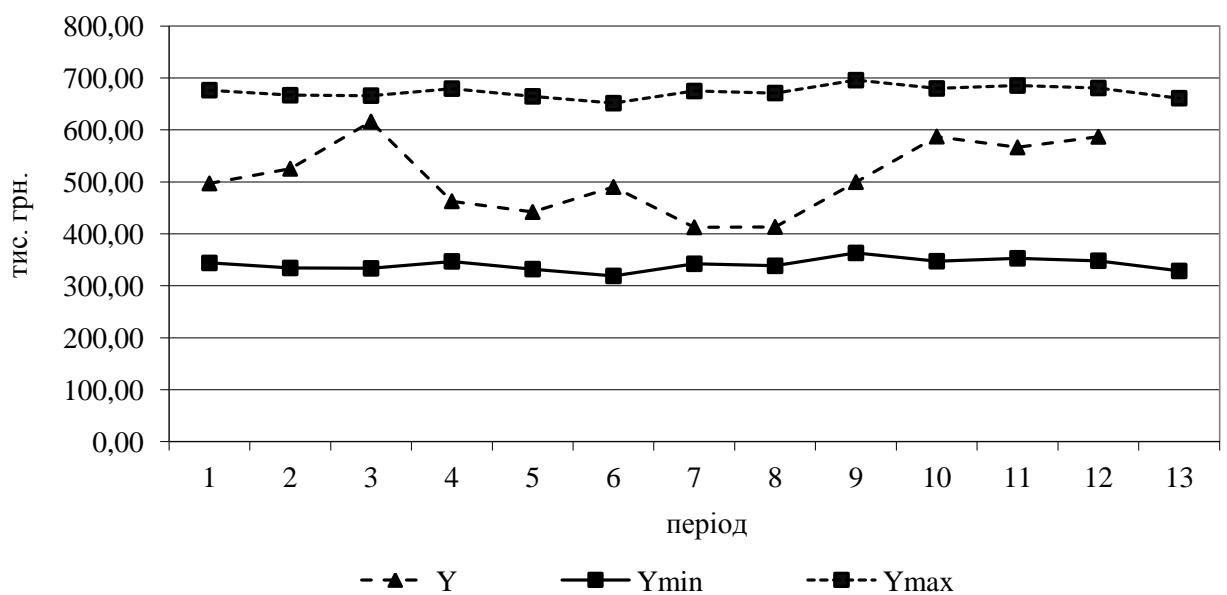
та рис. 3.4).

Рис. 3.3. Довірчі інтервали середнього прогнозу з I кварталу 2019 р. по I квартал 2022 р. та реальні данні чистого прибутку за 2019-2021 рр. по кварталах.

Рис. 3.4. Довірчі інтервали індивідуального прогнозу з I кварталу 2019 р. по I квартал 2022 р. та реальні данні чистого прибутку за 2019-2021 рр. по кварталах.

З рисунків 3.3 та 3.4, видно, що наслідком великого розкиду даних чистого прибутку є велика дисперсія залишків в отриманій моделі, в результаті чого маємо достатньо великі довірчі інтервали для прогнозованих даних.

Отже, перевірка прогнозних властивостей моделі показала, що

наслідком великого розкиду даних чистого прибутку є велика дисперсія залишків в отриманій моделі, в результаті чого маємо достатньо великі довірчі інтервали для прогнозованих даних. Для прогнозу при виручці від реалізації в 5500 тис. грн. та собівартості рівній 2750 тис. грн. середнє значення прогнозу дорівнює 494,83 тис. грн. чистого прибутку і з надійністю

90% воно буде знаходитися в інтервалі від 402,99 до 586,66 тис. грн., а індивідуальне – в інтервалі від 328,61 до 661,05 тис. грн.

Тому, аналіз та прогнозування чистого прибутку підприємства відіграє значну роль в ефективному управлінні ФГДП, оскільки прибуток є джерелом відтворення та розвитку виробництва.

Висновки до розділу 3

1. Задля удосконалення управління ФГДП виокремлено кілька шляхів піднесення фінансового стану – поліпшення фінансових результатів (збільшення прибутку) та раціональне споживання фінансових ресурсів. Запропонований процес адміністрування ФГДП має складатися з двох блоків заходів – збільшення грошових надходжень ДДС ІОБ НААН і зменшення вихідних грошових потоків. Така система управління ФГДП дозволить не тільки розробити, але й проконтролювати управлінські заходи в процесі їхнього виконання та розпізнати відповідні корективи в залежності від можливостей розвитку.

2. Для підвищення ефективності управління прибутком підприємства в роботі була запропоновано до використання та обчислено багатофакторну лінійну регресійну модель, за допомогою якої можна оцінити, як окремі фактори впливають на кінцевий результат фінансової ефективності – чистий прибуток. Побудована багатофакторна регресійна модель залежності прибутку від виручки та собівартості реалізованої продукції з достовірністю 95% відповідає експериментальним даним і її можна використовувати для економічного аналізу, робити висновки про розвиток економічної діяльності в майбутньому, оскільки $F > F_{кр}$.

3. Перевірка прогнозних властивостей моделі показала, що наслідком великого розкиду даних чистого прибутку є велика дисперсія залишків в отриманій моделі, в результаті чого маємо достатньо великі довірчі інтервали для прогнозованих даних. Для прогнозу при виручці від реалізації в 5500 тис.

грн. та собівартості рівній 2750 тис. грн. середнє значення прогнозу дорівнює 494,83 тис. грн. чистого прибутку і з надійністю 90% воно буде знаходитися в інтервалі від 402,99 до 586,66 тис. грн., а індивідуальне – в інтервалі від 328,61 до 661,05 тис. грн. Тому, аналіз та прогнозування чистого прибутку відіграє значну роль в ефективному управлінні підприємством, оскільки прибуток є джерелом відтворення та розвитку виробництва.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Підсумовуючи результати дослідження з удосконалення управління ФГДП можемо констатувати наступні загальні висновки:

1. За результатами систематизації поглядів вчених-економістів представлено особисте визначення управління ФГДП – це ризикований процес послідовного забезпечення виробничо-комерційної ефективності завдяки раціональному розподіленню фінансових ресурсів при вирішенні завдань, які пов'язуються із досягнення запланованого рівня прибутковості та адаптації до змін бізнес-середовища.

2. Сучасний менеджмент ФГДП характеризується високим динамізмом власних підходів і методів, що визначається швидкими змінами зовнішніх і внутрішніх умов діяльності підприємства. Управлінські рішення, які ще напередодні визначали фінансовий успіх, сьогодні можуть призвести до протилежного результату. З огляду на це менеджмент ФГДП на сучасному етапі потребує своєчасного коригування його ідеології та стратегії, безупинного пошуку нових методологічних прийомів обґрунтування управлінських рішень, оновлення фінансових інструментів їх реалізації.

3. Аналіз фінансової ситуації є одним із найефективніших способів оцінки поточної ситуації, який дозволяє виявити найскладніші проблеми керування ресурсами підприємства і таким чином мінімізувати зусилля для організаційного поєднання цілей, наявних ресурсів з відповідними потребами й можливостями ринкової кон'юнктури. Це вимагає постійного інформування бізнесу щодо відповідних питань, що є результатом відбору, аналізу та інтерпретації даних фінансової звітності.

4. Протягом всього періоду, що досліджується, ДДС ІОБ НААН мало переважання капіталу власного над позиковим і це є позитивним моментом щодо управління ФГДП. Загалом можливо сказати, що підприємство функціонує переважно за рахунок власних джерел фінансування, а це свідчить про його досить задовільний фінансовий стан.

5. Різниця валових доходів й витрат виявляється для ДДС ІОБ НААН за 2019-2021 роки від'ємною величиною, тобто підприємство отримує збитки. Через це показник рентабельності за 2017-2021 роки, який у 2019-2021 роки можна визначити як коефіцієнт збитковості через отримання ДДС ІОБ НААН збитків. Найгіршим цей показник був у 2020 році (-2,39%), а у 2021 році він трохи покращився (-2,08%), але підприємство все одно знаходиться ще у зоні збитковості. Причиною такої ситуації стало те, погодні умови не давали можливості отримати високі врожаї. Тому темпи підвищення доходів з реалізації продукції були заниженими, що може вказувати на накопичення кризових тенденцій у ФГДП.

6. Загалом для ДДС ІОБ НААН певні зміни у структурі позикового капіталу також пов'язуються із отриманими у 2019-2021 роках збитками: як приклад, зменшення короткострокових кредитів банків слід пояснити зниженням кредитоспроможності підприємства, а значна поточна заборгованість за товари може вказувати на погіршення платіжної дисципліни ДДС ІОБ НААН. Тому необхідна не тільки систематична оперативна робота фінансових служб щодо контролю за своєчасним поверненням коштів контрагентам, але й пошук резервів збільшення власних джерел коштів.

7. Для підвищення ефективності управління операційним прибутком підприємства в роботі була запропоновано до використання та обчислено багатофакторну лінійну регресійну модель, за допомогою якої можна оцінити, як окремі фактори впливають на кінцевий результат фінансової ефективності – чистий прибуток. Перевірка прогнозних властивостей моделі показала, що наслідком великого розкиду даних чистого прибутку є велика дисперсія залишків в отриманій моделі, в результаті чого маємо достатньо великі довірчі інтервали для прогнозованих даних. Таким чином, аналіз та прогнозування чистого прибутку підприємства відіграє значну роль в ефективному управлінні підприємством, оскільки прибуток є джерелом відтворення та розвитку виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г. М., Головка О. Г., Пономаренко В. А. Вдосконалення фінансової стратегії для забезпечення стабільності підприємства. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2015. № 1 (18). С. 103-109. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v1i18.46135>
2. Аранчій В., Ганущак-Єфіменко Л., Христенко Л., Шкода М., Гнатенко І., Фастовець Н. Моделювання інтегральної оцінки ефективності менеджменту фінансового стану суб'єктів підприємництва. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. № 1 (42). С. 259-270. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.1.42.2022.3526>
3. Білик М.Д., Павловська О.Д., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: підручник. Київ: КНЕУ, 2016. 592 с.
4. Бланк И.А. Концептуальные основы финансового менеджмента. Киев: Ника-Центр, 2003. 448 с.
5. Бланк И.А. Управление финансовой стабилизацией. Киев: Ника-Центр, 2003. 496 с.
6. Бондар Ю. А., Єрошкін К.А. Теоретичні аспекти управління фінансовою діяльністю підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 55(1). С. 83-86.
7. Бондаренко О. С. Сучасні тенденції управління фінансовою діяльністю суб'єктів господарювання. *Економіка та держава*. 2018. № 1. С. 11-15.
8. Борзенко В. І., П'ятак Т.В. Оптимізація управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" : зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 37 (1313). С. 143-150.
9. Васильєва Н. К. Економіко-математичне моделювання в сільському господарстві: навч. посіб. / Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет. Дніпропетровськ: Біла К.О., 2015. 155 с.

10. Волкова Н. А., Коляда А. Л. Аналітичні методи пошуку резервів ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств. *Економічний аналіз*. 2017. Том 27. № 1. С. 171-177.

11. Гоголь Т. А., Дмитренко А. В. Фінансовий контролінг як система ефективного управління спільною діяльністю підприємств. *Фінансові дослідження*. 2019. № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/find_2019_1_17.

12. Григораш О.В., Терьошина Ю.О. Ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств України. *Бізнес Інформ*. Харків, 2017. №11. С. 221-226.

13. Гудзь О. Є. Діагностика та управління платоспроможністю в аграрних підприємствах. *Сталий розвиток економіки*. 2011. № 7 (10). С. 323-326.

14. Давиденко Н.М. Ліквідність та платоспроможність як показники ефективності фінансового менеджменту підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. №2(44). С.36-41.

15. Давидчук С. М. Диджиталізація як сучасний механізм управління фінансово-економічною діяльністю підприємств на сільських територіях. *Бізнес Інформ*. 2021. № 3. С. 56-62.

16. Довгань Л. П., Стадник Д. М. Управління платоспроможністю та кредитоспроможністю підприємства в зарубіжній практиці. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 5. С. 169-174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2018_5_30.

17. Ємельянов О. Ю. Діагностування рівня фінансової стійкості підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*. 2020. № 21. С. 3-9.

18. Запорожець Г.В., Федоренко А.Є., Якименко О.В., Вороніна О.О., Рибак Г.І. Сучасні аспекти антикризового фінансового управління промисловими підприємствами. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 4 (31). С. 163-172. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i31.190828>

19. Кісь Г. Управління потенціалом підприємства як основа цілеспрямованого керування його розвитком. *Економічний форум*. 2022. Вип.1 (2), С. 59-68. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-2-8>.

20. Клименко О.В., Брезіцька А.М. Управління фінансово-господарською діяльністю підприємства з метою підвищення його ефективності. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2014. № 13. С. 179-185.

21. Ковальчук Н.О. Гаватюк Л.С., Єрмічук Н.І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Чернівці: Рута. 2019. 334 с.

22. Колеснік Я. В., Сергієнко А. М. Діагностика фінансового стану сільськогосподарського підприємства. *Агросвіт*. 2019. № 22. С. 69-74. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.22.69

23. Костирко Л., Костирко Р., Серєда О., Чернодубова Е. Фінансове забезпечення сталого розвитку підприємств в умовах економіко-екологічних імперативів. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 4 (39), С. 87-98. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v4i39.241295>

24. Крикунова В.М. Аналіз ефективності діяльності підприємств аграрного сектору економіки. *Агросвіт*. 2014. № 22. С.23-28.

25. Кузенко Т. Б., Сабліна Н. В. Методичні підходи до управління фінансовим потенціалом підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 123-130.

26. Кузнецова Т. В., Красовська Ю. В., Подлевська О. М. Управління потенціалом підприємства: навч. посіб. Рівне: НУВГП, 2017. 196 с.

27. Купріна Н. М., Ступницька Т.М., Величко О.М. Особливості фінансового аналізу найбільш важливих груп активів в системі управління діяльністю підприємства. *Економіка харчової промисловості*. 2022. Т. 14, Вип. 2. С. 58-67.

28. Лазеба Є. С. Основні функції управління підприємством та їх взаємозв'язок. *Вісник Полтавського державного аграрного університету*. 2019. Вип. 4. 3. С. 81-85.

29. Лахтіонова Л.А. Аналіз фінансової стійкості суб'єктів підприємницької діяльності: монографія. Київ : Знання, 2013. 1091 с.
30. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств : навч. посіб.. Київ: КНЕУ, 2005. 387 с.
31. Лесюк А. С. Методика комплексної оцінки фінансового стану сільськогосподарських підприємств. *Економіка та держава*. 2020. № 8. С. 83-88. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.8.83
32. Лопатовська О. О., Гаєвська О.С. Ліквідність та платоспроможність в контексті фінансового управління діяльністю підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 1. С. 118-123.
33. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 302 с.
34. Майборода О.Є., Косарева І.П., Лесняк А.О. Платоспроможність підприємства та формування системи її забезпечення. *Наукові праці Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2018. №18. С.256-260.
35. Мартинова Л.В., Чернодубова Е.В., Розмислов О.М. Адаптивні моделі управління фінансово-господарською діяльністю підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2021. № 42. С. 39-45.
36. Мушнікова С. А. Управління фінансово-господарською діяльністю підприємств в умовах фінансової кризи. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. 2014. № 3. С. 23-32.
37. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
38. Новікова М. М., Новіков Д. А. Методичний підхід до оцінювання фінансового стану організації. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми*

теорії та практики. 2018. № 1 (24). С. 147-152. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i24.128443>

39. Осьмірко І. В., Онісіфорова В. Ю. Фінансово-економічна діяльність підприємства: напрямки підвищення ефективності, аналіз та облік. Stages of Formation and Development of the Economy of Independent Ukraine : Collective monograph. Nurnberg : Verlag SWG imex GmbH, 2021. С. 373-382. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/6027>

40. Павленко О. П., Кожушко Д. В. Теоретичні аспекти оцінки фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств. *Економічний простір.* 2021. № 173. С. 76-80. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/173-11>

41. Плаксюк О. Економічні методи управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки.* 2015. Вип. 40(1). С. 122-128.

42. Румик І. І., Пилипенко О.О. Управління фінансово-господарською діяльністю інтегрованих підприємств на інноваційних засадах. *Вчені записки університету "КРОК". Серія : Економіка.* 2021. Вип. 2. С. 166-175.

43. Семерей Ж. В., Храпкіна В.В. Фінансові аспекти в управлінні діяльністю промислових підприємств. *Причорноморські економічні студії.* 2019. Вип. 48(2). С. 87-90.

44. Сокол О. Г. Управління стійкістю сільськогосподарських підприємств як економічний процес. *Економічний простір.* 2019. № 21. С. 227-237.

45. Соломатіна Т. В. Діагностика ризиків втрати стратегічного фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки. *Агросвіт.* 2020. № 8. С. 42-48.

46. Соломатіна Т.В. Лізинг в системі стратегічного розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки. *Економіка та держава.* 2020. № 5. С. 93-97.

47. Соляник Л. Г., Мофа І. В., Гужва Н. О. Управління фінансовою діяльністю підприємств в умовах діджиталізації бізнес-процесів. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2021. № 3. С. 155-163.

48. Ткаченко А. А., Подзігун Я. В., Кулик Ю. М. Удосконалення аналізу фінансового стану на українських підприємствах: проблеми та шляхи їх вирішення. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2020. Вип. 57. С. 45-53.

49. Ткаченко Н., Хуторна М., Топазли Р., Еїсай С.А.І.А., Трофименко І. Методологічні засади стратегічного планування капіталоутворювальної бази підприємств в умовах економіки знань. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. № 6 (41). С.88-99. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v6i41.251403>

50. Тюхтій М.П., Сотченко Ю.К., Воробйов О.П. Сутність та методика оцінки платоспроможності суб'єктів господарювання України. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2019. Вип.4 (16). С.116-120. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/>.

51. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Н.Б. Кащена [та ін.]. Харків: Харківський державний університет харчування та торгівлі, 2017. 593 с.

52. Фінансовий менеджмент : підруч. / за ред. А. М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. Київ : КНЕУ, 2017. 534 с.

53. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник: / За ред. проф. Г.Г. Кірейцева. Київ: ЦУЛ. 2017. 361с.

54. Халатур С.М., Карамушка Д.К., Базавлуцький О.О. Концептуальні засади побудови системи управління потенціалом фінансово-господарської діяльності підприємства. *Агросвіт*. 2022. №20.

55. Чепка В. В., Ляхович І.В. Антикризова політика як стратегічний метод управління фінансовою діяльністю підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 19(3). С. 137-141.

56. Шамота Г. М., Малиш Д. О. Дослідження підходів до комплексної оцінки фінансового стану підприємства. *Бізнес Інформ*. 2018. №3. С. 271-278.

URL : <https://www.business-inform.net/thematic-search/?theme=economics-of-enterprise>.

57. Шашкіна М. С. Особливості управління фінансово-господарською діяльністю промислових підприємств в умовах кризової економіки. *Ефективна економіка*. 2015. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4353>

58. Nazarova K., Bezverkhyi K., Nezhyva M., Hordopolov V., Nehodenko V. Regression analysis of operating profit of the company. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 4(45), P. 124-132. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.45.2022.3667>

59. Perevozova I., Mykhailyshyn L., Morozova O., Gordeyeva Y., Liubar R., Shapoval O. Financial and economic support of the functioning of the enterprises of the material sphere of production: a practical dimension. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 2(43), P. 71-77. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.43.2022.3680>

60. Zachosova N., Kutsenko D., Koval O. Strategy and mechanism of enterprises financial and economic security in the conditions of war, Industry 4.0 and BANI World. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 4(45). P. 223-233. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.45.2022.3819>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

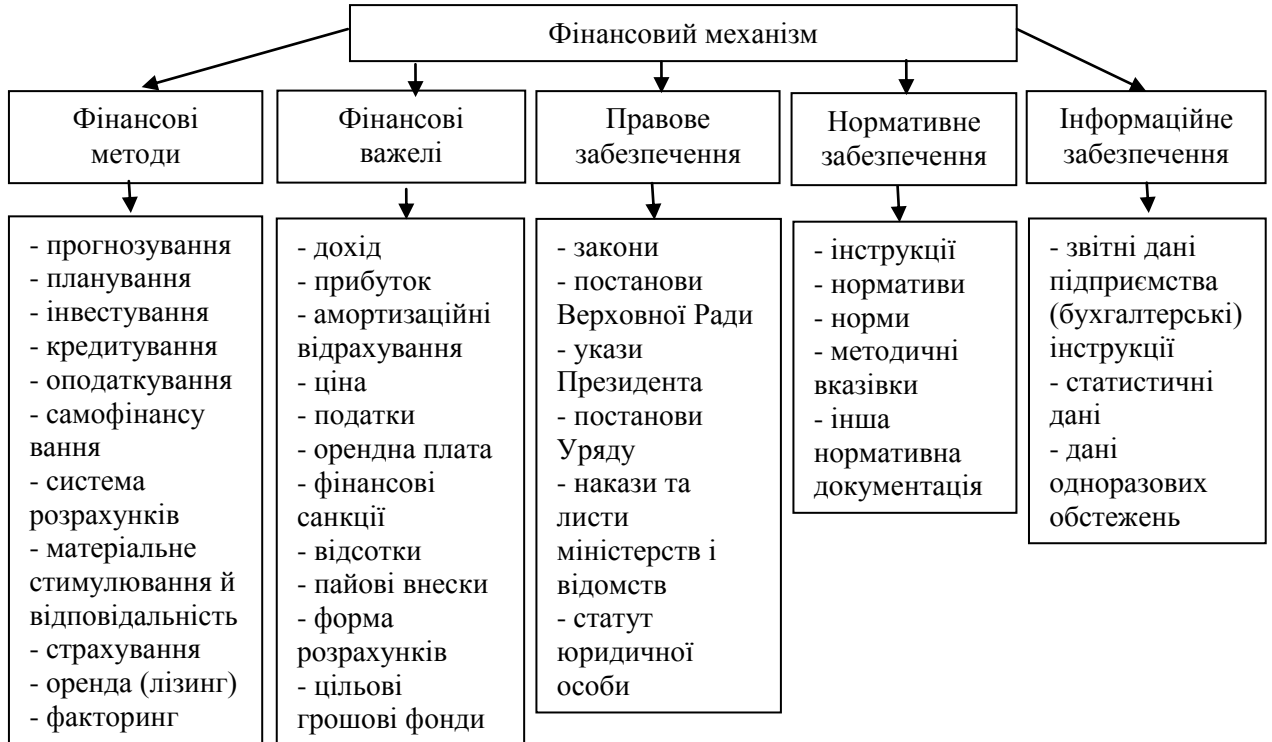

Рис. А.1. Елементи фінансового механізму

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Складові товарної сільськогосподарської продукції за видами, тис. грн.

Різновид продукції	2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Пшениця-озима	1972	77,39	2928	84,75	2350	76,60	2278	42,49	2892	46,77
Соняшник	110	4,32	127	3,68	139	4,53	2504	46,71	2651	42,87
Овочі	7	0,27	8	0,23	9	0,29	8	0,15	9	0,15
Інша продукція рослинництва	93	3,65	141	4,08	136	4,43	245	4,57	273	4,41
Продукція рослинництва загалом	2182	85,64	3204	92,74	2634	85,85	5035	93,92	5825	94,19
Послуги с/г	366	14,36	251	7,26	434	14,15	326	6,08	359	5,81
Всього	2548	100,0	3455	100,0	3068	100	5361	100	6184	100

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Динаміка основних і оборотних фондів, рівень забезпеченості й ефективність їх використання ДДС ІОБ НААНУ, грн.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2017 р., %
Основні фонди (вартість середня на рік)	4245056	4067140	3767992	3367944	4576320	107,80
Оборотні фонди (вартість середня на рік)	1859096	187631	818991	1676872	1937822	104,23
Фондозабезпеченість (на 100 га с.-г. угідь)	5096465,5	1148909,6	4523719,2	951396,6	6762354	132,69
Фондоозброєність праці (на 1 середньорічного робітника)	146381,2	140246,2	129930,7	116136,0	149301	101,99
Фондовіддача (на 100 грн. основних фондів)	82,87	85,27	110,46	128,24	132,07	159,37
Фондомісткість (у 100 грн. валової продукції)	120,67	117,28	90,53	77,98	82,61	68,46
Оборотні фонди (на 100 га угіддя с.-г.)	15229882	1537090	6785925	13894082	16876932	110,81
Рівень рентабельності, %	1,47	1,42	-0,25	-2,39	-2,08	-141,5

Додаток Г

Таблиця Г.1

Частка собівартості продукції в загальному обсязі виручки від реалізації

Номер спостереження	Чистий прибуток У, тис. грн.	Виручка від реалізації X ₁ , тис. грн.	Собівартість продукції X ₂ , тис. грн.	Частка собівартості у виручці, %
1	497,05	6909,5	5143,1	74,44
2	525,25	7416,3	5282,4	71,23
3	616	7732,1	5619,1	72,67
4	462,7	6780,1	5130,4	75,67
5	442	5993,4	3500,3	58,40
6	490,1	6832,3	3870,7	56,65
7	412,6	5441,1	3331,3	61,22
8	413,3	5570,2	3298,7	59,22
9	499,6	3458,8	1974,3	57,08
10	587,2	4214,3	2114,1	50,16
11	566,4	3958,7	2077,8	52,49
12	586,8	4203,2	2144,8	51,03